

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Baconi Baronis de Verulamio, Vice-Comitis S.
Albani, Summi Angliæ Cancellarii, Opera omnia, Quæ
extant: Philosophica, Moralia, Politica, Historica ...**

Bacon, Francis

Francofvrti ad Moenvm, 1665

Liber IV [i.e. VI].

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10497643-5

rix commodanda, in negotiis & rebus seriis. Nos vero hoc habemus, (fortasse ex genere vitæ nostræ Politicæ) ut, quæ artem jactant, usum non præbent, parvi faciamus. Nam ingenium numerum nominum, aut verborum semel recitatorum, eodem ordine statim repetere, aut versus complures de quovis argumento ex tempore conficere, aut quicquid occurrit, Satyrica aliqua similitudine perstringere, aut seria quæque in jocum vertere, aut contradictione & cavillatione quidvis eludere, & similia, (quorum in facultatibus animi haud exigua est copia, quæque ingenio, & exercitatione ad miraculum usque extolli possunt;) hæc certe omnia & his similia nos non majoris facimus, quam funambulorum, & mimorum agilitates, & ludicra. Etenim eadem ferme res sunt: cum hæc corporis, illa animi viribus abutantur; & admirationis forsitan aliquid habeant, dignitatis parum.

Ars autem Memoria duplici nititur intentione; Prænotione, & Emblemate. Prænotionem vocamus abscissionem quandam investigationis infinitæ. Cum enim quis aliquid revocare in memoriam conatur; si nullam prænotionem habeat, aut perceptionem ejus quod quærit; quærit certe, & molitur, & hæc illac discutit, tanquam in Infinito. Quod si certam aliquam prænotionem habeat, statim absconditur Infinitum, & fit discursus memoriæ magis in vicino; Ut venatio damæ, intra septa. Itaque & ordo manifesto juvat Memoriam. Subest enim Prænotio, id, quod quæritur, tale esse debere,

ut conveniat cum ordine. Similiter carmina facilius discuntur memoriter, quam prosa. Si enim hæretur in aliquo verbo, subest Prænotio; tale debere esse verbum, quod conveniat cum versu. Atque ita Prænotio est Artificialis Memoria pars prima. Nam in Artificiali Memoria Locos habemus jam ante digestos, & paratos: Imagines ex tempore, prout res postular, conficimus. At subest Prænotio, talem esse debere Imaginem, qualis aliquatenus conveniat cum Loco. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem, quam quærimus. Emblemata vero deducit intellectualem ad sensibile: Sensibile autem semper fortius percutit Memoriam, atque in ea facilius imprimitur, quam intellectualem. Adeo ut etiam Brutorum memoria per sensibile excitetur; per intellectualem, minime. Itaque facilius retineas imaginem venatoris leporem persequentis, aut pharmacopœi pyxides ordinantis, aut pueri versus memoriter recitantis, aut mimi in scena agentis; quam ipsas notiones Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Memoriae, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad Memoriam juvandam (ut modo diximus;) sed Ars, quæ jam habetur, ex his duobus jam præmissis consistit. Particulares autem artium defectus persequi, fuerit ab instituto nostro recedere. Igitur de Arteretinendis, sive Custodiis, hæc dicta sint. Jam vero ad quartum membrum Logicæ, quod Traditionem & Elocutionem tractat, ordine pervenimus.

FRANCISCI BACONIS DE VERULAMIO, Vice-Comitis sancti Albani, De Dignitate & Augmentis Scientiarum, LIBER SEXTUS.

Ad Regem suum.

CAP. I.

Partitio Traditivæ, in Doctrinam de Organo Sermonis: Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum: De Locutione: & De Descriptione. Quarum dua posteriores Grammaticam constituunt, ejusque Partitiones sunt: Partitio Doctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphicam, & Characteres Reales. Partitio secunda Grammaticæ, in Literariam, & Philosophantem. Aggregatio Poëticæ, quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphis, ad Doctrinam de Descriptione.

Conceditur certe cuivis (Rex optime) Se ipsum, & Suaridere, & ludere. Quis igitur novit, num forte opus istud nostrum, non descriptum fuerit ex libro quodam veteri, reperto inter libros famosissimæ illius Bibliothecæ, sancti Victoris; quorum Catalogum excepit Magister Franciscus Rabelesius? Illic enim invenitur liber, cui Titulus est, Formicarum artium. Nos sane pusillum acervum pulvisculi congestimus, & sub eo complura Scientiarum, & Artium grana condidimus, quo formicæ reptare possint, & paulatim conquiescere

& subinde ad novos se labores accingere. At Regum sapientissimus pigros quoscunque remittit ad formicas: Nos autem pigros eos homines pronunciamus, quibus acquisitis uti tantum, cordi sit, neque subinde novas Scientiarum Sementes, & Melles facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, sive *Proferendi & Enunciandi* ea, quæ Inventæ, Judicata, ac in Memoria reposita sunt; quam nomine generali *Traditivam* appellabimus. Ea omnes artes circa verba & sermones complectitur. Quamvis enim ratio sermonis veluti anima sit, tamen in tractando disjungi debent ratio, & sermo; non minus, quam anima, & corpus. *Traditivam* in tres partes dividemus, *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, sive *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgo recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*, Altera de *Descriptione*. Recte enim Aristoteles, *Cogitationum Tessera verba, Verborum litteræ*. Utrumque *Grammatica* assignabimus. Ve-

rum ut rem altius repetamus, antequam ad *Grammaticam*, & partes ejus jam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditive* dicendum est. Videntur enim esse proles quædam *Traditive* aliæ, præter *Verba & Literas*. Hoc igitur plane itatendum est: Quicquid scindi possit in differentias satis numerosas, ad notionum varietatem explicandam, (modo differentiarum illarum sensus perceptibiles sint) fieri posse vehiculum cogitationum de homine in hominem. Nam videmus, Nationes *Linguis* dissepantes Commercium non male per *Gestus* exercere. At in *Practica* nonnullorum, qui surdi & muti usque à Nativitate fuerant, & alias erant ingeniosi, mitos vidimus haberi inter eos, & amicos suos, qui eorum *gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiam notissimum fieri jam cœpit, quod in China, & Provinciis ultimi Orientis, in usu hodie sint *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*, qui scilicet nec literas, nec verba, sed res & notiones exprimunt. Adeo ut gentes complures, linguis profus dissepantes, sed hujusmodi *Characteribus* (qui apud illos latius recepti sunt) consentientes, scriptis communicent: Eo usque, ut librum aliquem hujusmodi *Characteribus* conscriptum, quæque *Gens*, patria lingua legere, & reddere possit.

Nota igitur *Rerum*, quæ absque ope, aut medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quantum prius genus ex congruo; Alterum ad placitum significat. Prioris generis sunt, *Hieroglyphica & Gestus*: Posterioris vero ij, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* usus vetustus admodum, & in veneratione quadam habitus: Præcipue apud *Ægyptios* Gentem valde antiquam: Adeo ut videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam ante nata, & seniori scriptis *Elementis Literarum*, nisi forte apud *Hebræos*. *Gestus* autem, tanquam *Hieroglyphica* transitoria sunt. Quemadmodum enim verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica*, *Gestibus* expressa, transeunt, depicta durant. Cum enim *Periander*, consultus de conservanda Tyrannide, Legatum astare juberet; atque ipse in horto deambulans, summitates florum eminentiorum carperet, ac eandem *Procerum* innuens; non minus usus est *Hieroglyphico*, quam si id in charta depinxisset. Illud interim patet, *Hieroglyphica & Gestus*, semper cum re significata aliquid similitudinis habere, & Emblemata quædam esse; unde eas *Notas Rerum ex congruo* nominavimus. At *Characteres reales* nihil habent ex Emblemate, sed plane surdi sunt, non minus, quam ipsa elementa literarum, & ad placitum tantum effecti, consuetudine autem, tanquam pacto tacito, recepti. Illud interim liquet, vastam ipsorum multitudinem ad scribendum opus esse: tot enim esse debent, quot sunt vocabula radicalia. Hæc igitur portio *Doctrina de Organo Sermonis*, quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse ejus usus, cum verba & scriptio per literas sint *Organa Traditive* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti rei non ignobilis, aliquam hoc loco mentionem ejus facere. Tractamus enim hic, veluti numismata rerum intellectualium; Nec abs re fuerit nosse, quod, sicut nummi possint confici ex alia materia præter aurum & argentum, ita &

Nota Rerum aliæ possint cudi, præter *Verba & Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea vero, veluti viatoris locum erga cæteras scientias obtinet, non nobilem illum quidem, sed imprimis tamen necessarium, præsertim cum scientiæ, nostris sæculis, ex linguis eruditis, non vernaculis, potissimum hauriantur. Neque tamen dignitas ejus parva censenda est, quandoquidem antidoti cujusdam vicibus fungatur contra maledictionem illam confusionis linguarum. Sane hoc agit industria humana, ut se restituat, & redintegret in benedictionibus illis, quibus culpa sua excidit. Atque contra maledictionem primam generalem de sterilitate terræ, Comedendo panem suum in sudore vultus sui, reliquis artibus omnibus se munit, & instruit. At contra secundam illam de confusione linguarum, advocat in auxilium *Grammaticam*: Ejus, in linguis quibusque vernaculis, exiguus certe usus est: In externis perdiscendis, latior: Amplissimus vero in illis linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in libris tantum perpetuantur.

Grammaticam etiam bipartitam ponemus, ut alia sit *literaria*, alia *philosophica*. Altera adhibetur simpliciter ad linguas, nempe ut eas quis, aut celerius perdiscat, aut emendatius, & purius loquatur: Altera vero aliquatenus *Philosophiæ* ministrat: Quam in parte occurrit nobis, *Cæsarem* libros de *Analogia* conscripisse; atque dubitatio subiit, utrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarit? Suspiciamur tamen, nil admodum in illis fuisse subtilius, aut sublimius, sed tantum præceptiones tradidisse de oratione casta, & integra, neque à consuetudine loquendi prava, neque ab affectatione aliquorum vitiosa, & polluta, in quo genere ipse excelluit. Veruntamen hac ipsa re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non analogiam verborum ad invicem, sed analogiam inter verba, & res, sive rationem, sedulo inquirat: citra tamen eam, quæ *Logicæ* subservit, *Hermeniam*. Vestigia certe rationis verba sunt: Itaque vestigia etiam aliquid de corpore indicant. Hujus igitur rei adumbrationem quandam tenuem dabimus. Primo autem minime probamus curiosam illam inquisitionem, quam tamen *Plato* Vir eximius non contempsit, nimirum de impositione, & Originali Etymologia nominum, supponendo, ac si illa jam à principio ad placitum indita minime fuissent, sed ratione quadam, & significanter derivata & deducta Materiam certe elegantem, & quasi ceream: quæ apte fingi & flexi possit; quoniam vero antiquitatum penetralia perscrutari videtur, etiam quodammodo venerabile sed nihilominus parca veram, & fructu castam. Illa demum, ut arbitramur, foret nobilissima *Grammatica* species, si quis in linguis plurimis, tam eruditis, quam vulgaribus, eximie doctus, de variis linguarum proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim & lingua mutuo commercio locupletari possint, & fiet exiis, quæ in singulis *Linguis* pulchra sunt, (tanquam *Venus Apellis*) Orationis ipsius quædam formosissima imago, & exemplar quoddam in signe, ad sensus animi rite exprimendos. Atque una etiam hoc pacto capiuntur signa haud le-

via, sed observatu digna, (quod fortasse quipiam non putaret) de ingeniis & moribus populorum, & nationum, ex linguis ipsorum. Equidem libenter audio Ciceronem, notantem, quod apud Græcos desit, verbum, quod latinum illud (*Ineptum*) reddat. *Propterea* (inquit) quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in se ne agnoscerent quidem: Digna certe gravitate Romanâ Censura. Quid illud, quod Græci in compositionibus verborum tanta licentia usi sunt, Romani contra magnam in hac re severitatem adhibuerunt? Plane colligat quis, Græcos fuisse artibus, Romanos rebus gerendis magis idoneos. Artium enim distinctiones, verborum compositionem fere exigunt: At res & negotia, si simpliciora verba postulant. Quin Hebræi tantum compositiones illas refugiunt, ut malint Metaphora abuti, quam compositionem introducere: Quinetiam verbis tam paucis & minime commixtis utuntur, ut plane ex lingua ipsa quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazaræam, & à reliquis gentibus separatam. Annon & illud observatione dignum, (licet nobis modernis Spiritus non nihil retundat) antiquas linguas plenas declinationum, casuum, conjugationum, temporum, & similibus fuisse: modernas, his fere destitutas, plurima per præpositiones, & verba auxiliaria segniter expedire. Sane facile quis conjiciat, (utcumque nobis ipsi placeamus) ingenia priorum seculorum nostris fuisse multo acutiora, & subtiliora. Innumera sunt ejusmodi, quæ jultum volumen complere possunt. Non abs re igitur fuerit; *Grammaticam Philosophantem à Simplicem, & Literariam distinguere, & desideratam ponere.*

Ad *Grammaticam* etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *sonus, mensura, accentus*. At prima illa literarum simplicium cunabula (nempe qua percussione linguæ, qua apertura oris, qua adductione labiorum, quo nisu gutturis, singularum litterarum sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed portio sunt *doctrinae de sonis, sub sensu & sensibili tractanda, Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphoniæ* tantum pertinet, & *Dysphoniæ*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin vocalium concurrentium hiatus, aut consonantium concurrentium asperitates aliquatenus refugiat. Sunt & aliæ respectivæ, quæ scilicet diversorum populorum auribus gratæ, aut ingrati accedunt. *Græca Lingua* Diphthongis scætet: *Latina* longe parcius. *Lingua Hispanica* literas Tenues odit, easque statim vertit in medias. *Lingua* quæ ex *Gothis* fluxere, aspiratis gaudent; Multa sunt ejusmodi. Verum hæc ipsa fortasse plus satis.

At *Mensura verborum* ingens nobis corpus artis peperit, *Pœsim* scilicet, non quatenus ad materiam, de qua supra, sed quatenus ad stylum & figuram verborum, Versus nimirum, sive Carmina. Circa quæ ars habetur quasi pusilla, exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen ars illa (quam *Prosodiam Grammaticam* appellant) ad carminum genera, & mensuras edocendas tantum restringi debet: Adjicienda

enim sunt præcepta, quod carminum genus, cuique materia, sive subjecto, optime conveniat. Antiqui heroica carmina historiis, & encomiis applicaverunt: Elegos quærimoniis, jambos invectivis, lyricos odis, & hymnis. Neque hæc prudentia recentioribus Pœtis in *Linguis propriis* defuit; illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimium studiosi, *Linguas Modernas*, ad mensuras antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt, quas ipsarum *Linguarum* fabrica respuit, nec minus aures exhorrent. In hujusmodi rebus, sensus judicium, artis præceptis præponendum, ut ait ille.

— *Cæne fercula nostra*

Mallem convivis quam placuisse Cocis.

Neque vero ars est, sed artis abusus, cum illa naturam non perficiat, sed pervertat. Verum quod ad *Pœsim* attinet: sive de *Fabulis*, sive de *Metro* loquamur, est illa, ut superius diximus, tanquam herba luxurians, sine semine nata, ex vigore ipsius terræ germinans. Quare ubique serpit, & latissime diffusa est, ut supervacuum foret de defectibus ejus sollicitum esse. De illa igitur cura est abjicienda. Quod vero ad *accentus verborum*, nil opus est de re tam pusilla dicere: nisi forte illud quis notatu dignum putet, quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus autem Sententiarum* neutiquam in observationem veniat. At tamen illud fere universo generi humano commune est, ut vocem in fine periodi submittant, in interrogatione elevent, & alia hujusmodi non pauca. Atque de *Grammatica* parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hæc tenus.

Quod ad *Scripturam* attinet, ea aut *Alphabeto vulgari* perficitur, (quod ubique recipitur,) aut *oculto & privato*, de quo inter singulos convenit, quod *Ciphra* vocant. At *Orthographia vulgari* etiam controversiam & quæstionem nobis peperit: Utrum scilicet eodem verba scribere oporteat, quo pronunciantur modo, an potius ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ formata videri possit, (ut scilicet *Scriptio pronuntiationis* consona sit,) est ex genere inutilium subtilitatum. Nam & ipsa *pronuntiatio* quotidie gliscit, nec constans est: & derivationes verborum, præsertim ex linguis extraneis, prorsus obscurantur: denique cum ex more recepto scripta, morem pronuntiandi nullo modo impediant, sed liberum relinquunt, quorsum attinet ista novatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum genera haud pauca sunt. *Ciphra simplices*, *Ciphra non significantibus Characteribus intermixta*; *Ciphra duplices Literas uno Characterem complexa*; *Ciphra rota*, *Ciphra clavis*, *Ciphra verborum*, alia. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: ut sint expeditæ, non minus operosæ ad scribendum: Ut sint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum: Addo denique, ut si fieri possit, suspicione vacent. Si enim epistolæ in Manus eorum devenient, qui in eos, qui scribunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tametsi *Ciphra* ipsa fidæ sit, & deciphratu impossibilis, tamen subicitur hæc Res Examini & Quæstioni, nisi *Ciphra* sit

sic ejusmodi, quæ aut suspitione vadet, aut examinationem eludat. Quod vero ad elusionem examinis attinet, suppetit inventum ad hoc novum atque utile, quod cum in promptu habeamus, quorsum attinet illud inter desiderata referre, nec potius id ipsum proponere? Hoc hujusmodi est; ut habeat quis duo Alphabeta: unum literarum verarum, alterum non significantium; Et simul duas Epistolas involvat; unam quæ secretum deferat: alteram, qualem verisimile fuerit scribentem missurum fuisse absque periculo tamen. Quod si quis de ciphra severe interrogetur, porrigat ille Alphabetum non significantium, pro veris literis, Alphabetum autem verarum literarum pro Non-significantibus; hoc modo incidet examinatio in Epistolam illam exteriorem, quam cum probabilem inveniet, de interiori Epistola nihil suspicabitur. Ut vero suspicio omnis absit, aliud inventum subiiciemus: quod certe, cum adolefcentuli essemus Parisiis, excogitavimus, nec etiam adhuc visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum ciphre altissimum; nimirum ut omnia per omnia significari possint: ita tamen, ut scriptio quæ involvitur, quintuplo minor sit, quam ea cui involvatur: Alia nulla omnino requiritur conditio, aut restrictio. Id hoc modo fiet. Primo, universæ literæ Alphabeti in duas tantummodo literas solvantur, per transpositionem earum. Nam transpositio duarum literarum, per locos quinque, differentis triginta duabus, multo magis viginti quatuor, (qui est numerus Alphabeti apud nos) sufficiet. Hujus Alphabeti exemplum tale est.

Exemplum Alphabeti Biliterarii.

A	B	C	D	E
Aaaa.	anaab.	aaaba.	aaabb.	aabaa.
F	G	H	I	K
aabab.	aabba.	aabbb.	abaaa.	abaab.
L	M	N	O	P
ababa.	ababb.	abbaa.	abbab.	abbba.
Q	R	S	T	V
abbbb.	baaaa.	baaab.	baaba.	baabb.
W	X	Y	Z	
babaa.	babab.	babba.	babbb.	

Neque leve quiddam obiter hoc modo perfectum est. Etenim ex hoc ipso patet modus, quo ad omnem loci distantiam, per objecta, quæ vel visui; vel auditui subici possunt, sensa animi proferre, & significare liceat: si modo objecta illa duplicis tantum differentie capacia sint, veluti per campanas, per buccinas, per flammæos, per fonitus tormentorum, & alia quæcunque. Verum ut inceptum persequamur, cum ad scribendum accingeris, Epistolam interiorem in Alphabetum hoc Biliterarium solves. Sit epistola interior,

Esge.

Exemplum Solutionis.

F	V	G	E
Aabab.	baabb.	aabba.	aabaa.

Præsto simul sit aliud Alphabetum biforme, nimirum, quod singulas Alphabeti communis literas, tam capitales, quam minores, duplici forma, prout cuique commodum sit, exhibeat.

Exemplum Alphabeti biformis.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A. A. a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I. I. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R. R. r. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v.
a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
u. u. w. w. v. v. v. v. X. X. x. x.
a. b. a. b. a. b. a. b.
T. T. y. y. Z. Z. z. z.

Tum demum epistolæ interiori, jam factæ biliteratæ, epistolam exteriorem biformem literatim accommodabis, & postea describes. Sit epistola exterior;

Manere te volo, donec venero.

Exemplum Accommodationis.

F	V	G	E
aabab.	baabb.	aabba.	aabaa.

Manere te volo, donec venero.

Apposuimus etiam exemplum aliud largius ejusdem ciphre, scribendi omnia per omnia.

Epistola interior, ad quam delegimus Epistolam Spartanam, missam olim in Scytale.

Perdite res. Mandarius cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutius manere possumus.

Epistola exterior, sumpta ex epistola prima Ciceronis, in qua epistola Spartana involvitur.

Ego omni officio, ac potius pietate ergate, ceteris satisfacio omnibus. Mihi ipse nunquam satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu, nisi perfecta re, de me non conquiesci; ego, quia non idem in tua causa efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causa hac sunt. Ammonius Regis Legatus aperte pecunia nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu aderis, agebatur. Regis causa, si qui sunt qui velint, qui parati sunt, omnes ad Pompejum rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed malevolentia, & illius Regia Largitionis invidia, comprobatur, &c.

Doctrina autem de ciphris aliam secum traxit doctrinam erga ipsam relativam. Illa est de Deciphratione, sive reseratione Ciphrarum: licet quis Alphabetum Ciphre, aut pactum de latebra penitus ignoret. Res sane est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione solerti fieri possit inutilis; etsi, quomodo Res nunc se habent, magni profus sit usus. Etenim si ciphre introductæ essent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphrotoris profus eluderent, & excluderent; quæ tamen sint satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut scribendum. Verum imperitia, & inscitia Secretariorum, & Amanuensium, in aulis Principum tanta est, ut maxima plerumque negotia ciphris infirmis, & fatilibus committantur.

Interea fieri potest, ut suspicetur quispiam, nos

nos in enumeratione, & quasi censu artium, id agere, ut scientiarum copia (quas veluti in aciem adducimus) auctæ & multiplicatæ, magis sint admirationi; cum tamen numerus etiam forte ostentari, vires tam brevi Tractatu vix explicari possint. Verum nos institutum nostrum fideliter urgemus, atque, in hoc globo scientiarum conficiendo, etiam insulas minores, aut remotiores, omitti nolumus. Neque vero (ut arbitramur) perfunctorie, licet cursim, eas artes attingimus; sed potius nucleos, & medullas ipsarum, ex multa materiæ massa; stylo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipsis illis, qui in hujusmodi artibus peritissimi sunt, permittimus. Cum enim plerique, qui multis scii videri volunt, hoc fere habeant; ut vocabula & exteriora artium passim jactantes, illarum ignavis admirationi, Magistris ludibrio sint; speramus, nostra contrarium profus eventum habitura, ut peritissimi cujusque in artibus singulis judicium maxime detineant, cæteris minoris sint. Quod vero ad artes illas, quæ minorum quasi gentium videri possunt; si quis existimet, nos nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille, & videbit, homines in provinciis suis, magnos sane & celebres, cum ad Metropolim aut sedem imperii forte migraverint, turbæ fere immisceri, & inferioris notæ esse: similiter mirum non est, artes istas leviores, juxta artes Principales, & supremas collocatas, dignitate minui; cum tamen iis, qui operam illis præcipue impenderint, res videantur utique magnæ, & præclaræ. Atque de organo sermonis hæc dicta sint.

CAP. II.

Doctrina de Methodo sermonis constituitur, ut pars traditivæ substantivæ, & principalis: Nomen ei inditur Prudentia traditivæ. Enumerantur Methodi Genera diversa: & subjunguntur eorum commoda, & incommoda.

Veniamus ad doctrinam de methodo sermonis. Ea pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiam locum in Rhetorica per nomen *Dispositionis* reperit. Verum collatio ejus in famulatio aliarum artium, in causa fuit, ut plurima quæ ad ipsam spectant, cognitu utilis, prætermissa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantivam, & Principalem de Methodo* constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditivam* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cum varia sint) enumerabimus potius, quam partiemur. Atque de unica *Methodo, & Dichotomiis* perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nebecula quædam Doctrina, quæ cito transit: Res certe simul & levis, & scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi homines, cum *Methodi* suæ Legibus res torqueant; & quæcunque in Dichotomiis illas non apte cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, ut quasi Nuclei, & Grana Scientiarum exiliant, ipsi aridas tantum, & desertas Siliquas stringant. Itaque inania compendia patit hoc genus *Methodi*, solida scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima differentia *methodi*, ut sit aut *magistralis*, aut *initiativa*. Neque

vero verbum *initiativa* ita intelligimus, quasi hæc initia scientiarum tantum ita traderet, illa doctrinam integram; Verum contra (vocabulum à sacris mutuantes) eam dicimus *methodum initiativam*, quæ ipsa scientiarum mysteria reccludat, & denudet. *Magistralis* siquidem docet uti iis, quæ dicuntur; *initiativa* vero potius, ut examen subeant: Altera scientias discendum vulgo; Altera tanquam filiis scientiarum tradit: Denique, altera pro fine habet, scientiarum (quales jam sunt) usum; Altera earundem conuentionem, & ulteriorem progressum. Harum posterior, via videtur *deserta, & interclusa*. Ita enim adhuc scientiæ tradi consueverunt; quasi ex pacto, tam docens quam discens, errores adsciscere cupiant. Etenim qui docet, eo docet modo, quo maxime dictis suis fides astruatur, non quo illa commodissime examini subiiciantur: & qui discit, sibi exemplo fieri, non legitimam disquisitionem præstolari expetit; ut magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *non Errare*. Ita ut & Magister, amore gloriæ, infirmitatem scientiæ suæ progere caveat, & Discipulus, laboris odium, vires proprias experiri nolit. Scientia vero, quæ aliis tanquam tela pertextenda traditur, *Eadem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, qua primitus inventa est*. Atque hoc ipsum fieri sane potest in scientia per *inductionem* acquisita: Sed in anticipata ista, & præmatura scientia (qua utimur) non facile dicat quis, quo itinere ad eam, quam nactus est, scientiam pervenerit. Attamen sane secundum majus & minus, possit quis scientiam propriam revisere, & vestigia suæ cognitionis, simul & consensus rememeri, atque hoc pacto scientiam sic transplantare in animum alienum, sicut crevit in suo. Artibus enim idem uluvenit quod plantis: si plantâ aliquâ uti in animo habeas, de radice quid fiat nil refert; si vero transferre cupias in aliud solum, tutius est radicibus uti, quam surculis. Sic traditio, (quæ nunc in usu est) exhibet plane tanquam truncos (pulchros illos quidem) scientiarum, sed tamen absque radicibus, fabro lignario certe commodos, at plantatori inutiles. Quod si, Disciplina ut crescant, tibi cordi sit, de truncis minus sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut radices illæ se, etiam cum aliquantulo terræ adherentis, extrahantur. Cujus quidem generis traditionis, *Methodus Mathematicorum*, in eo subiecto, similitudinem quandam habet; generatim autem non video, quid aut in usu sit, aut quid quis inquisitioni ejus dederit operam; proinde eam inter *desiderata* numerabimus, eamque *Traditionem Lampadis*, sive *Methodum ad filios* appellabimus.

Sequitur aliquid *Methodi* discrimen, priorum intentioni affine, re ipsa fere contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut vulgus auditorum à selectis separet, Illud oppositum, quod prior introducit modum Tradendi solito apertiorum; altera, de qua jam dicemus, occultiorum. Sit igitur discrimen tale, ut altera *Methodus* sit, *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenim quam antiqui adhibuerunt præcipue in edendis libris differentiam, eam

eam nos transferemus ad ipsum modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud Veteres in usu fuit, atque prudenter, & cum iudicio adhibita. At *Acroamaticum*, sive *Enigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus de honestatum est à plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo, & fallaci abuli sunt, ad merces suas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea esse videtur, ut traditionis involucris vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoveatur, atque illi tantum admittantur, qui aut per manus Magistrorum, paraboliarum interpretationem nacti sunt, aut proprio ingenij acumine, & subtilitate, intravelum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, magni proflus ad Scientias momenti; cum scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodice*. Notatu enim in primis dignum est, in consuetudinem plerumque venisse, ut homines ex pauculis axiomatibus & observationibus, in quovis modo subiecto, artem constituent quasi completam, & solennem, eam ingenij quibusdam Commentationibus suffarciendo, Exemplis illustrando; & *Methodo* revinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert commoda, ad quæ *traditio Methodica* non attingit. Primum enim de Scriptore specimen dat, utrum ille leviter, & perfunctorie Scientiam hauserit, an penitus imbibierit. *Aphorismi* enim, nisi proflus forent ridiculi, necesse est, ut ex medullis, & interioribus Scientiarum conficiantur. Abscinditur enim illustratio, & excursio; Abscinditur varietas exemplorum; Abscinditur deductio, & connexio; Abscinditur descriptio Practicæ: ut ad materiam *Aphorismorum* nihil relinquatur, præter copiam observationum bene amplam. Igitur ad *Aphorismos* non sufficit quispiam, imo de eis nec cogitabit sane, qui se neutiquam copiose, & solide instructum ad scribendum perspexerit. At in *Methodis*

— *Tantum series, juncturaque pollet,*

Tantum de medio sumptis accedit honoris, ut speciem artis, nescio cujus, præclaræ, sæpe numero reportent ea; quæ si solvantur, sequegentur, & denudentur, ad nihilum fere recasura forent. Secundo, *Traditio Methodica*, ad fidem & consensum valet; At indicationes de Praxi minus innuit: Siquidem demonstrationem quandam in orbe præ se fert, partibus se invicem illuminantibus, ideoque intellectui satisfacit magis; quia vero actiones in vita communi sparguntur, non ordine componuntur, ideo magis iisdem conducunt etiam sparsa documenta. Postremo, *Aphorismi*, cum Scientiarum portiones quasdam, & quasi frustra tantum exhibeant, invitant, ut alij etiam aliquid adjiciant & erogent; *Traditio vero Methodica*, dum Scientiam integram ostentat, secutos illico homines reddit, quasi jam summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, magni & illud quoque momenti: cum scilicet Scientiæ traduntur, aut per *assertiones adjectis probationibus*, aut per *quæstiones una cum determinationibus*. Hanc autem posteriorem *Methodum*

si immoderatus quis persequatur. Scientiarum profectui non minus illa officit, quam fortunis, & progressibus exercitus cujuscumque impedimento, & damno foret, si in minutis quibusque castellis, aut oppidis expugnandis subinde hæreat. Etenim si quis in acie sit superior, & summæ belli sedulo incumbat, minora illa loca ultra se submittent. Illud tamen inficias non ierim, urbem aliquam magnam, & munitam à tergo relinquere, haud quaquam semper tutum esse: Eodem modo, confutationibus in Scientiarum traditione temperandum, iisque parce utendum: & ad hoc tantum, ut majores præoccupationes animorum, & præjudicia frangantur, minime autem, ut leviores dubitationes excitentur, & provocentur.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, ut scilicet *Methodus* sit *subjectæ materie, quæ tractatur, accommodata*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ sunt inter Scientias maxime abstracta & simplicia:) alio Politica, quæ maxime sunt immersa, & composita. Neque (ut jam diximus) *Methodus* uniformis in materia multiformi commode se habere potest. Equidem quemadmodum *Topicas particulares* ad inveniendum probavimus, ita *Methodos particulares* ad tradendum similiter aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, in tradendis Scientiis cum iudicio adhibendum. Illud autem regitur per informationes, & anticipationes de Scientia (quæ tradenda est) in animis discensium prius infusa, & impressas. Aliter enim tradi debet Scientia, quæ ad animos hominum nova, & peregrina proflus accedit; aliter ea, quæ opinionibus jam pridem imbibitis, & receptis, est affinis & familiaris. Ideoque Aristoteles Democritum suggillare cupiens, revera eum laudat; *Si* (inquit) *serio disputare velimus, non seclari similitudines, &c.* id vitio vertens Democrito, quod in comparationibus esset nimius. At illi, quorum documenta in opinionibus popularibus jam sedes suas collocarunt, non aliud habent, quod agant, nisi ut disputent & probent. Illis contra, quorum dogmata opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est: primo ut intelligantur, quæ afferunt; deinde ut probentur: Ita ut necessum habeant confugere ad auxilia similitudinum, & translationum, quo se captui hominum insinuent. Videmus igitur, sub infantia doctrinarum, sæculis rudioribus, cum Syllepses illæ, quæ jam factæ sunt vulgares, & triatæ, novæ fuerant & inauditæ, omnia parabolis, & similitudinibus plena fuisse. Alias evenisset, ut quæ proponebantur, aut absque nota, seu attentione debita transmissa; aut pro paradoxis rejecta fuissent. Etenim Regula quædam est *Traditivæ, quod Scientia omnis, quæ Anticipationibus, sive præsuppositionibus non est consona, à similitudinibus, & comparationibus suppetias petere debet.*

Atque de *Methodorum* diversis generibus hæc dicta sint; his videlicet, quæ ante hac ab aliis notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Systematicam, Diare-*
ticam,

ticam, etiam *Crypticam*, *Homericam*, & similes recte sunt ea inventæ, & distributæ; Neque causa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* hujusmodi sunt. *Partes* autem duæ; Altera de *dispositione totius operis*, vel *argumenti libri* alicujus; Altera de *limitatione propositionum*. Etenim ad *Architecturam* spectat, non solum *fabrica totius ædificij*, sed etiam *efformatio*, & *figura columnarum*, *trabium*, & *similium*. *Methodus* vero, veluti *Scientiarum* *Architectura* est. Atque hac in parte melius meruit *Ramus*, in optimis illis *Regulis* (*καθ' ἑλκὸν πρῶτον, κατὰ παντὸς, καὶ ἄντ' αὐτὸ*, &c.) renovandis, quam in unica sua *Methodo*, & *Dichotomis* obrudendis. Veruntamen nescio quo fato fit, ut *humanis* (sicut sæpius fingunt *Poëtæ*) *rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimis quique custodes*. Certe conatus *Rami*, circa illam *propositionum limam*, conjecit eum in *epitomas illas*, & *Scientiarum vada*, *Auspicato*, & *felicis* cujusdam *Genij ductu* processerit oportet, qui *Axiomata Scientiarum Convertibilia* facere attentaverit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo fecius *Rami* in hac parte utilem fuisse non inficiamur.

Superfunt duæ adhuc *Propositionum Limitationes* præter eam, ut fiant *Convertibiles*: Altera de *Extensione*; altera de *Productione* ipsarum. Sane habent *Scientia*, si quis recte advertat, præter *profunditatem*, alias duas *dimensiones*; *Latitudinem* scilicet, ac *Longitudinem* suam. Ac *profunditas* quidem ad ipsarum *Veritatem*, & *Realitatem* refertur: Hæc enim sunt, quæ *soliditatem* conferunt. Quantum ad reliquas duas, *Latitudo* accipi, & *computari* potest de *Scientia* in *Scientiam*; *Longitudo* vero sumitur à *summa propositione* ad *imam* in eadem *Scientia*. Altera *fines* & *veros Scientiarum terminos* complectitur, ut *propositiones propriæ*, non *promiscue tractentur*; & *evitetur repetitio*, *excursio*, *confusio* omnis: Altera *normam præscribit*, quousque & ad quem *particularitatis gradum* *propositiones Scientiarum* sint *deducendæ*. Sane *dubium* est, quin aliquid *exercitationi*, & *Practice* sit *relinquendum*; Oportet siquidem *Antonij Pij* vitium *evitari*, ne *simus Cumini Sectores in Scientiis*; ne *divisiones* ad *infima* quæque *multiplicemus*. Itaque qualiter in hac parte nobis ipsi *temperemus*, *inquisitione* plane *dignum* est. Videmus enim *nimum Generalia* (nisi *deducantur*) *parum informare*, quin potius *hominum Practicorum* *ludibrio* *Scientias* *exponere*, cum *nihilo magis* ad *Practicam* *faciant*, quam *Chorographia* *Ortelij* *universalis*, ad *viam monstrandam*, quæ *Londino* *ducit Eboracum*. Certe *Regulæ optimæ* *speculis ex Metallo* non *inscite assimilantur*, in quibus *cernuntur utique imagines*, sed non antequam *expolita fuerint*; Sic *juvant demum Regulæ & Præcepta*, postquam *Exercitationis* *limam* *subierint*. Quod si tamen, usque à *principio*, *Regulæ illæ fieri possint nitidæ*, & *quasi crystallinæ*, id *optimum factu foret*, quandoquidem *exercitatione assidua* *minus indigent*. Atque de *Scientia Methodi* (quam *Præ-*

dentiam Traditive nominavimus) hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi, quam docti, insudarunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cum potius sit *Methodus* *Imposturæ*; quæ tamen quibusdam *Ardelionibus* acceptissima procul dubio fuerit. Hæc *Methodus* ita *Scientiæ* alicujus *guttulas aspergit*, ut quis *sciolus* *specie nonnulla Eruditionis* ad *ostentationem* possit abuti. Talis fuit *Ars Lullij*; talis *Typocosmia* à nonnullis *exarata*; quæ nihil aliud fuerint, quam *vocabulorum artis* cujusque *massa*, & *acervus*; ad hoc, ut qui *voce* *artes* habeant in *promptu*, etiam *artes* ipsas *perdidicisse* existimentur. Hujus generis *Collectanea officinam* referunt *vetementariam*, ubi *præsegmina* *multa* *reperiuntur*, sed *nihil* quod *alicujus* sit *pretij*.

CAP. III.

De *Fundamentis*, & *Officio Rhetoricæ*. *Appendices tres Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* tantummodo pertinent, *Colores Boni & Mali*, tam *simplicis*, quam *Comparati*: *Antitheta* *Reum*: *Formulæ* *minores* *Orationis*.

Venimus jam ad *Doctrinam de Illustratione Sermonis*. Ea est, quæ *Rhetorica* dicitur, sive *Oratoria*. *Scientia* certe & in se *egregia* & *egregie à* *Scriptoribus* *exulta*. *Eloquentia* autem, si quis *vere* *rem æstimet*, *Sapientia* procul *dubio* est *inferior*. Videmus enim, quanto *intervallo* hæc *illam* post se *relinquat*, in *verbis* quibus *allocutus* est *Mosem Deus*, cum *ille* *munus* *sibi delatum* propter *defectum* *Elocutionis* *recusasset*, *Habes Aaronem*, *ille erit tibi Vice Oratoris*, tu vero *ei Vice Dei*. At *fructu*, & *populari existimatione*, *Sapientia* *Eloquentiæ* *cedit*. Ita enim *Salomon*, *Sapiens corde appellabitur prudens*, sed *dulcis eloquio* *majora reperiet*. Haud *obscure innuens*, *Sapientiam* *famam* *quandam*, & *admirationem* *cupiam conciliare*: at in *rebus gerendis*, & *vita communi*. *Eloquentiam* *præcipue esse efficacem*. Ad *Artis* vero *hujus culturam* quod *atinet*; *Aristotelis* *erga Rhetores* *sui temporis* *Æmulatio*, atque *Ciceronis* *studium* *acre & vehemens*, *illi* *nobilitan-dæ* *totis viribus* *incumbens*, cum *longo usu* *conjunctum*, in *caussa* *fuerunt*, ut in *libris* *suis* de *hac Arte* *conscriptis*, se *ipfos* *vicerint*. Deinde *Exempla* *illa* *luculentissima* *hujusce Artis*, quæ in *Orationibus* *Demosthenis* & *Ciceronis* *habentur*. *Præceptorum* *acumini* & *diligentiæ* *addita*, *perfectus* *ipsius* *geminarunt*. Quare, quæ in *hac Arte* *desiderari* *invenimus*, *versabantur* *potius* in *Collectionibus* *quibusdam*, quæ *tanquam* *Pedissequæ* *huic* *Arti* *præsto* *sint*, quam in *Disciplina* & *usu* *Artis* *ipsius*. Nam etiam *tum*, cum *Promptuariæ* *cujusdam* *inter* *Logicæ* *mentionem* *faceremus*, *uberiora* *ejus* *rei* *Exempla* in *Rhetoricis* *polliciti* *sumus*.

Veruntamen ut *more* *nostro*, circa *radices* *hujus Artis*, *glebam paululum* *aperiamus*, & *subigamus*; *Rhetorica* *certe* *Phantasia*, quemadmodum *Dialectica* *Intellectui* *subservit*. Estque, si quis *altius* *rem* *penetret*, *Officium* & *minus* *Rhetoricæ* *non* *aliud*, quam *ur rationis* *dictamina*

in phantasia applicet, & commendet, ad excitandum appetitum, & voluntatem. Regimen enim rationis impeti, & perturbari videmus tribus modis: Vel per illaqueationem *sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet, vel per *prestigias verborum*, quod ad *Rhetoricam*, vel per *affectionem violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodum enim in negotiis, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Asu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementia*; ita etiam in illa negotiatione interna, quam nobiscum exercemus, aut *argumentorum fallacis* subivimur; aut *impressionum*, & *observationum assiduitate* sollicitamur, aut inquietamur, aut *affectionum Impetu* concutimur, & rapimur. Neque vero tam infeliciter agitur cum natura humana, ut illæ artes, & facultates ad rationem deturbandam valeant, ne utiqueam vero ad eandem roborandam, & stabilendam: Verum ad hanc rem longe magis. Finis enim *Dialectica* est, docere formam argumentorum, ad præsidia intellectus, non ad insidias. Finis itidem *Ethica*, affectus ita componere, ut rationi militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetorica*, Phantasiam implere observationibus & simulacris, quæ rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim artis ex obliquo tantum interveniunt, ad cavendum non ad utendum.

Quapropter in Platone summa fuit iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta), cum *Rhetoricam* inter artes voluptarias collocavit eam simile esse dicens *Cognitaria*, quæ non minus cibos salubres corrumpere, quam in salubres gratiores redderet, condimentorum varietate, & deliciis abutens. Absit autem, ut oratio non frequentius versetur in rebus honestis ornandis, quam in turpibus obliendis: Hoc enim ubique præsto est: Siquide nemo est, quin honestius loquatur, quæ aut sentiat, aut faciat. Sane à Thucydide optime notatum est, tale quidpiam solitum fuisse obijci Cleoni; quod, cum semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset, ut eloquentiam, & sermonis gratiam carperet. Probe quippe, cum sciret, de rebus sordidis, & indignis non posse quempiam pulchre loqui, at de rebus honestis, facillime. Eleganter Plato (licet jam in *Trivio* decantetur) *Virtus si confici daretur, ingentes sui amores concitaret*: At *Rhetorica* virtutem, & bonum depingit plane, & reddit quasi conspicuum. Cum enim corporea effigie, illa sensui monstrari nequeant, superest ut per ornatu verborum, Phantasia, representatione, quantum fieri potest, viva, coram sitantur. Siquidem mos Stoicorum, a. erito dirisus est à Cicerone; qui concisis & argutis sententiis & conclusionibus, virtutem animis hominum imponere satagebant, quæ res parvum habet cum phantasia, & voluntate consensum,

Porro, si affectus ipsi in ordinem compulsi, & rationi prorsus morigeri essent; verum est, nullum magnopere futurum persuasionum & insinuationum, quæ aditum mentem præbere possit, usum; sed satis fore, si res ipse nude, & simpliciter proponantur, & probentur. Verum affectus contra, tantas secessiones faciunt, quin etiam tantas turbas, & seditiones movent, (secundum illud,

— *Video meliora, proboq;*

Deteriora sequor —

ut ratio prorsus in servitutem, & captivitatem ab-

tepta foret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quominus Phantasia à partibus affectionum staret, sed potius opera ejus, fedus in eatur inter rationem, & phantasia, contra affectus. Notandum est enim, affectus ipsos ad bonum appetens semper ferri, atque hac ex parte aliquid habere cum ratione commune: verum illud interest, quod affectus inveniuntur præcipue bonum, in presentia; Ratio præcipue in longum, etiam futurum, & in summa. Ideoque cum qua in presentia obversentur, impleam Phantasiam fortius, succumbit plerumque ratio, & subjugatur. Sed postquam eloquentia, & suasionum vi effectum lit, ut futura & remota constituantur, & conspiciantur tanquam presentia, tum demum abeunte in partes rationis phantasia, ratio fit superior.

Concludamus igitur non debere magis vitio verti *Rhetorica*, quod deteriorem partem cohonestare sciat; quam *Dialectica*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim necit contrariorum eandem ratione esse, licet usu opponantur? Porro non eo tantum differit *Dialectica* à *Rhetorica*, quod (ut vulgo dicitur) altera instar pugni, altera instar palmæ sit; (altera scilicet presse, altera fule tractet) verum multo magis, quod *Dialectica* rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in opinionibus vulgi sita est, consideret. Prudenter igitur Aristoteles *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam* cum *Politica*, collocat, cum ex utroque participet. Siquidem probationes, & demonstrationes *Dialectica*, universis hominibus sunt communes, at probationes & suasiones *Rhetorica*, pro ratione auditorum variari debent, ut quis tanquam Musicus, auribus diversis se accommodans, sit demum.

Orpheum in Sylphâ, inter Delphinos Arion.

Quæ quidem applicatio, & variatio orationis (si quis eius perfectionem, & culmen desideret) eo usque extendi debet; ne si eadem ipsa apud diversos homines sint dicenda, apud singulos tamen aliis atque aliis verbis sit utendum. Quanquam hac parte eloquentiæ (Politica scilicet & Negotiosa, in privatis sermonibus) maximos oratores plerumque destitui certum sit dum ornatu; & formulas elegantes orationis captantes, volubili illa applicatione, & characteribus sermonum, quibus versus singulos uti consultius foret, excidunt. Certe, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, novam instituire inquisitionem, eamque nomine *Prudentiæ sermonis privati* indigitare, atque inter *Desiderata* reponere. Rem certe, quam quo attentius quis recogitet, eo plaris faciet. Utrum vero hæc inter *Rhetoricam*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modo ad *desiderata* in hac arte, quæ ut ante diximus) ejus sunt generis, ut pro *Appendicibus* potius censeri debeant, quam pro *ortibus artis* ipsius, & pertinet omnia ad *Promptuariam*. Primo igitur non invenimus, qui prudentiam illam, simul & diligentiam, Aristotelis, bene perfectus sit, aut suppleverit. Hic nimirum cepit colligere, *signa popularia*, sive *colores boni, ac mali apparentis, tam simplicis, quam comparati*, qui sunt veteri *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximii usus, præsertim ad negotia, & prudentiam sermonis privati. Labores vero Aristotelis circa colores istos in tribus claudicant. Primo, quod cum multi sint, paucos admodum recenseat. Secundo, quod *Elenchos* suos non habeant adjunctos. Tertio, quod videtur ille

usum eorum ex parte ignoralle. Ulius enim eorū, non magis ad probandum, quam ad efficiendum, & comovendum subseruit. Complures siquidem loquendi formulæ, quæ idem significant, variè tamen efficiunt. Nam longe fortius penetrat, quod acuminatū est, quam quod obtusum; licet in ipsa percussione vires æqualiter indantur. Nemo est certe, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc viros triumphos agent*

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridae:

quam si simpliciter dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit*. Itaq. mucrones isti, & aculei sermonum, minimè sunt negligendi. Cum vero hanc rem, ut *Desideratam*, proponamus, ex consuetudine nostra, illam *Exemplis* fulciamus: *Præcepta* enim minus rem illustraverint.

Exempla colorum boni & mali, tam simplicis, quam comparati.

Sophisma.

1. *Quod laudant homines, & celebrant, Bonum, quod vituperant, & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* qua: uor modis, scilicet, Aut propter ignorantiam: Aut propter malam fidem, Aut propter studia & factiones: Aut propter ingenia laudatorum, & vituperatorum. Propter ignorantiam, Quid vulgi iudicium ad examen boni & mali? Melius Phocion, qui, cum populus ei præter solitum applauderet, quæsiuit, *Nam forte deliquisset*: Propter malam fidem: Laudantes enim & vituperantes suam rem sæpius agunt, neque loquuntur ut sentiunt.

Laudat venales, qui vult extrudere, merces.

Item: *malum est, malum est, inquit Emptor: sed cum recesserit, tum gloriabitur.* Propter factiones, Cuius enim patet, consuescere homines, eos qui suarum partium sunt, immodicis efferre laudibus; qui autem contrariarū sunt, infra meritum deprimere, Propter ingenia: Alii enim natura facti sunt, & compositi ad adulationem fervilem: Alii contra momi & tetrici: Ut laudando & vituperando, suis *Ingeniis* tantum obscudent, parum de veritate solliciti.

Sophisma.

2. *Quod etiam ab inimicis laudatur, magnum bonum: quod vero etiam ab amicis reprehenditur, magnum malum.*

Sophisma fundamento hoc niti videtur, quod quæ in gratiis & contra animi nostri affectum & propensionem loquimur, ea ipsa vim varietatis à nobis extorquere, facile creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter astutiam, tam inimicorum quam amicorum. *Inimici* enim laudes quandoque tribuunt, non invite, nec à vi veritatis coacti, sed eas tamen deligentes, quæ inimicis suis invidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos superstitione quædam invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, animo malevolo, & proposito nocendi, *naribus ejus pistulam annasii solere*. Fallit iterum, quia laudes interdum impertiunt *inimici*, tanquam præfatiunculas quasdam, ut postea liberius & malitiosius calumniarentur. Ex altera parte, fallit etiam hoc *Sophisma* propter astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia amicorum interdum agnoscere, & prædicare, non

quod aliqua vis Veritatis eos cogat; sed ea eligentes quæ minimū amicos suos lædere possunt, ac si cætera quidem viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam utuntur, quo paulo post in laudes effusius excurrant.

Sophisma.

3. *Cuius privatio bona id ipsum Malum: cuius Privatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis: Aut propter comparationem boni & mali: Aut propter successionem boni ad bonum, aut mali ad malum. Propter comparationem: Si bonum fuerit generi humano, privati esu glandium, non sequitur, quod malus ille erat; sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore privati, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit; sed minus malus, quam Junior. Propter *Successionem*: Etenim privatio boni alicujus non semper dat locum malo, sed quandoque majori bono: ut cum flos decidit, fructus succedit. Nec privatio alicuius mali dat semper locum bono, sed interdum majori malo. Nam sublato inimico Clodio, Milo simul & segetem gloriæ perdidit.

Sophisma.

4. *Quod bono aut malo vicinum est id ipsum item bonum, aut malum: quod vero remotum est à bono, malum, quod à malo, bonum.*

Habet hoc scire rerum natura, ut quæ natura sua conveniunt, etiam locis conveniant, quæ vero contrariæ natura sunt, etiam intervallis distent: Cum singula, amica sibi associare, inimica summoveere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primo propter destitutionem, secundo propter obscuritatem, tertio propter protectionem. Propter destitutionem: Fit, ut quæ in tuo genere amplissima sunt, & maxime excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inedia conficiant. Itaque in propinquo arborum grandium virgulta nunquam læta reperies. Recte etiam ille, *Devotus servus maximo servus*. Nec male cavillatus est, qui inferius famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigiliis* comparavit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem jejuniis addicuntur. Propter obscuritatem: Etenim & hoc habent quæque, in suo genere, præstantissima, ut licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurent, & obumbrent. Quod etiam de Sole notant Astronomi, quod si scilicet aspectu bonus conjunctione & approximatu malus. Propter protectionem: Nam non solum res coeunt & congregantur propter consortium, & naturæ similitudinem, sed etiã malum (præsertim in civilibus) confugit ad bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque scelerati homines perunt *Alyla Divorum*, & vitium ipsum se in virtutis umbram recipit;

Sape lateat vitium proximitate boni.

Contra & bonū se aggregat ad malum, non propter consortium, sed ut illud convertat, & reformet in bonum. Itaque & medici magis accedunt ad ægrotos, quam ad sanos; & Servatori nostro objectum est, quod *Conversaretur cum publicanis & peccatoribus*.

Sophisma

Sophisma.

5. Cui cetera partes, vel secta, secundas unanimiter deserunt, (cum singula Principatum sibi vendiderint) melior reliquis videtur: Nam primas quaque ex zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur, sectam Academicorum, quæ Acataleptiam tenuit, Philosophiâ fuisse præstantissimam. Interrogo enim (inquit) Stoicû, quæ secta sit potior; ille suam ceteris anteponet: Deinde qua secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similiter cum Epicuro; (qui Stoici vix aspectum toleraverit) postquam suam Sectam collocavit in summo, collocabit Academicam in proximo. Similiter, vacante dignitate aliqua, Princeps si competitores singulos interrogaret, quem post se potissimum commendare vellent, verisimile est, secunda illorum vota, in eum qui præcipue dignus, & optime meritis fuerit, concursum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Invidiam*. Solent enim homines, proxime post se & factionem suâ, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maxime sunt enerves & imbelles, qui; eis minimum molestiæ exhibuerunt; in odium illorum, qui illis plurimum insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6. Cujus excellentia vel exuperantia melior, id toto genere melius.

Huc pertinent formula illa usitata; *Ne pervagemur in generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari.* &c.

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* latis nervosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rheticum*. Artamen interdum fallit. Primo, quia sunt tres haud paucæ, periculo plurimum obnoxie; quæ tamen, si evadant, ceteris antecellunt. Ita ut genere sint deteriores quia sæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de qua Gallicum Adagium, *Filius Parisiorum & Gemma Mensis Martij*, si ex illis evadat unus erit instar decem aliorum. Adeo ut in genere *Gemma Martij* præstet, sed tamen in individuo optima *Gemma Martij* optime *Gemma Martij* præferatur. Fallit secundo propter naturam rerum, in aliquibus generibus aut speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem. Quemadmodum in observationem venit, climata calidiora generaliter ingenia producere acutiora; at in frigidioribus ingenia illa, quæ eminent, etiam acutissimis calidarum regionum præstare. Similiter, in exercitiis compluribus, si res duello inter singulos transigeretur, fortasse ad unam partem accederet Victoria, si copias universis, in alteram. Etenim excellentiæ; & exuperantiæ casum recipiunt, at genera natura, aut disciplina reguntur, Quinetiam in genere, metallum lapide pretiosius Artamen Adamas præcellit auro.

Sophisma.

7. Quod rem integram servat, bonum; Quod sine recepto est, malum: Nam si recipere non posse, impotentia genus est, Potentia autem bonum.

Hinc confinxit Æsopos fabulam de duabus ranis; quæ in magna siccatate, cum aqua ubiq; deficerent, deliberarunt, quid sibi demum agendum esset. Prior autem; *Descendamus* [inquit] *in puteum*

profundum, neq; enim verisimile est ibi aqua defueram. Cui altera ita regebat; *Quis si forte ibi quaque aqua deficiet, quomodo exinde rursus ascendere poterimus?* Firmamentum autem hujus *sophismatis* est; Quod actiones humanæ adeo sint incertæ, & periculis expositæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat effugia. Huc spectant formula illæ, quæ in usu sunt. *Obligarum plane & obstrictum reddes; Non tantum, quantum voles; sumes ex fortuna.* &c.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primo, quia in actionibus humanis fortuna urget, ut aliquid demum decernatur. Etenim ut eleganter à quopiam dictum est; *Etiâ non statueret, est aliquid statueret:* Adeo ut læ penultimo consilii suspensio pluribus nos implicet necessitatibus, quâ si aliquid statuissemus. Videtur autem iste morbus quidam animi, similis ei, qui reperitur in avaris: Sed translatus à cupiditate retinendi opes, ad cupiditatem retinendi arbitrii & potestatem. Siquidem avarus frui non vult, ne quid detrahat de summa; Ita & huiusmodi scepticus nil exequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundo, quia necessitas, & illud (quod ajunt) *facta est alea.* Stimulos addit animis: sicut inquit ille; *Ceteris pares necessitate certe superiores estis.*

Sophisma.

8. Quod quis culpa sua contraxit, maius malum; quod ab externis imponitur, minus malum.

Hujus rei causa est, quod morsus conscientie adversa conduplicet; Contra conscientiam sibi esse, quod culpa quis vacet, magnû præbet in calamitate solatium. Itaq; Poetæ ea pathemata maximè exgerant, tanquam desperationi propiora, ubi quis se in ipsum accuset, & discrutiet;

Seque unum clamat causamque caputque malorem.

Contra, calamitates virorum insignium elevat & diluit innocentie & meriti conscientia. Porro cum malum ab aliis intetatur, habet quis, quod libere conqueri possit, ut de dolores sui exhalat, neq; cor suffocet. Etenim iis, quæ ab injuria hominû profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemesim Divinam vel implorare, vel expectare; Quinetiam, si à fortuna ipsa inflictum quid sit, tamen datur quædam cum fati ipsi expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contra, ubi quis malum aliquod sua culpa contraxerit, stimuli doloris introvertuntur, animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primo propter *spem*; quæ malorum magnum est Antidotum. Etenim culpæ emendatio, sæpe in nostra potestate sita est; Fortune vero minime. Itaque Demosthenes non semel civis suos hujusmodi verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestra incurria & culpe vestra male se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfundi essetis, & nihilominus Status vester, ut nunc, laborasset, ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquando meliorem. Cum vero Errores vestri in causa pessimum fuerint; considerandum plane, Vos, illis emendatis, primum statum vestrum recuperaturos.* Similiter Epicætetus de gradibus tranquillitatis animi verba faciens;

faciens; Infirmum locum illis attribuit, qui alios accusant: Superiorem iis, qui se ipsos: Supremū vero illis, qui nec alios, nec se ipsos. Fallit secūdo, propter infitam animis humanis superbiam, qua aegre adducuntur homines, ut errores proprios agnoscat. Hoc vero ut evitent, patientiam adhibent longe majorem, ut in iis malis, quæ culpa sua contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, ut cum culpa admīssa sit, neq; de Auctore constiterit, supra modum excandescant homines. & tumultuentur: quod si postea in notitiam pervenerit, culpam illam ad filium, aut uxorem, aut gratiosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ, & consulescunt. Eodem modo fit, cum res aliqua accidit, propter quam necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitate egerint, contra consensum parentum, aut amicorū, quæcumq; infortunium sequatur, illud sedulo dissimulabunt.

Sophisina.

9. Gradus privationis major videtur, quam Gradus diminutionis: & rursus gradus inceptiois major videtur quam gradus incrementi.

Canon est in Mathematicis: nullas esse rationes incommensurabiles. Itaq; gradus nullitatis, & quidditatis, majores videntur gradibus incrementi, & decrementi. Sicut monoculo durius est, unum perdere oculum, quam utrumq; oculum habenti. Similiter, complures liberos habenti, gravius est, ultimum, qui superstes fuerit, filium amittere, quam reliquos priores. Itaq; & Sybilla, cum duos priores libros combussisset, pretium tertii duplicavit: Si quidem illius amissio gradus fuisset privationis, non diminutionis.

Elenchus.

Fallit Sophisma primo, propter eas res, quarum usus in sufficientia quadam, sive competentia, hoc est, Quantitate determinata, consistit. Si quis enim obligetur pœnaliter ad solutionem certæ pecuniæ summæ, ad diem certum, gravius ei fuerit, nummo unico aureo carere, quam si, posito quod ille unicus parari non potuerit, deessent etiam decem alii. Similiter in decoctionibus fortunarum, damnosior videtur gradus obærationis, qui primus sortem minuit; quam extremus, qui ad egestatem redigit. Huc spectant formulæ illæ usitatæ; *Sera in fundo parsimonia: Parum interest, utrum nihil habeas, an quod nihil juvet, &c.* Fallit secundo, propter illud Principium in natura; quod corruptio unius, sit generatio alterius. Adeo ut gradus ipse privationis ultimæ, minus interdū incommodet, quoniam ansam & stimulum præbet novæ alicui rationi ineundæ. Vnde etiam Demosthenes sæpius conqueritur apud Cives suos; *Conditiones minus utiles, & honorificas, quas à Philippo impositas subibant, nihil aliud esse, quam alimenta quadam ipsorum ignavia & socordia; ut multo iis fuisset satius illis omnino carere; propterea quod hoc patio industria illorum melius acui possit ad alia paranda remedia.* Novimus certe Medicum quendam, qui, mulieribus delicatis, querentibus se male habere sed tamen à medicamentis omnibus abhorretere, solebat dicere, non minus facete, quam morose: *Vobis omnino opus est, ut deterius valeatis, quo medicamenta, etiam qualibet, libenter toleretis.* Quintum etiam ipse gradus privationis, sive indigentia ul-

ti, salutaris esse possit, non tantum ad excitandam industriam, verum etiam ad inperandam patientiam.

Quod ad secundum membrum hujus Sophismatis illud eodem, quo prius, fundamēto (de gradibus quidditatis & nullitatis) nititur. Hinc tanta usitpantur, de initiis negotiorum, præconia.

Dimidium facti, que bene cepit, habet, &c.

Hinc Astrologorum superstitio, qui iudicium faciunt de dispositione aut fortuna hominis, ex momento sive articulo natiuitatis, aut conceptus.

Elenchus.

Fallit sophisma primo, quoniam in nonnullis primæ rerum inceptiois nihil aliud sunt, quam quæ Epicurus, in Philosophia sua, appellat *remota*, id est, rudimenta quædam, quæ nihili sunt, nisi inerentur, aut provehantur. Itaq; in hoc casu, gradus secundus dignior videtur & potentior, quam primus: Quemadmodū in plaustris, equus qui penultimus est, plus confert ad motum plaustris, quam primus. Etiam non inepte dici solet; *Convitium regesum, illud esse, quod pugna sit reum.* Prius enim fortasse prætervolaturum fuisset. Itaque prius malo principium dedit, sed posterius modum abstulit. Fallit Sophisma secundo, propter dignitatem perseverantiæ; quæ in progressu, non in aggestu sita est. Etenim calus aut natura, primum impetum progignere possunt, at affectus tantummodo maturus, & iudicium, constantiam. Fallit tertio in iis rebus, quarum natura, & cursus ordinarius in contrarium rei inceptæ fertur. Ita ut prima inceptio perpetuo evacuetur, nisi vires continentur. Quemadmodū in formulis illis usitatatis dicitur; *Non progredi est regredi; Et, Qui non proficit, desistit:* Ut in cursu in adversum montis; Remigatio in adversum vergitis; At contra, si in declivi montis motus incipiat, aut secundo Flumine remigatio fiat; tum gradus inceptus longe potiores partes tenet. Potro iste color, non tantū extenditur ad gradum inceptiois, qui sit à potentia ad actum, comparatum cum gradu, qui sit ab actum ad incrementum: Verum etiam ad gradum qui sit ab Impotentia ad potentiam, comparatum cum gradu, qui sit à potentia ad actum. Etenim gradus ab Impotentia ad potentiam, major videtur, quam à potentia ad actum.

Sophisma.

10. Quod ad veritatem refertur, majus est: quam quod ad opinionem. Modus autem & probatio ejus, quod ad opinionem pertinet, hæc est, quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.

Ita pronunciant Epicurei de felicitate Stoicorum, in virtute collata, quod similis sit felicitate Histiōnis in Scena, qui si à Spectatoribus, & plautu eorū destitueretur, animis statim concideret. Itaq; virtutem per ignominiam, bonum theatrale vocant. Aliter fit in divitiis, de quibus ille,

Populus me sibilat; At mihi plando.

Idem in Voluptate,

— Grata sub imo

Gaudia corde premeus, vultu simulante pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus Sophismatis subtilior paulo est: licet responsio ad exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim virtus eligitur propter auram popularum. Cum etiam illud præceptū sit, *Ut quis ma-*

sine omnium se ipsum revereatur. Ita ut vi bonus, idem fuerit in solitudine, idem in theatro. Licet forte intendatur virtus non nihil per laudes, quemadmodum calor augetur per reflexionem. Sed hoc suppositionem negat, non fallaciam redarguit. *Elenchus* vero talis est. Dato, quod virtus (praesertim ea, quae labores & conflictus subit) non eligeretur, nisi quod laudes & fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod appetitus, & motus ad virtutem non sit praecipue propter se. Siquidem fama, possit esse causa tantum impulsiva, aut sine qua non, neutiquam efficiens, aut constituens. Exempli gratia: Si duo fuerint equi, quorum unus, calcariibus non admotis, quae vis haud segniter praestaret alter calcariibus admotis, priorem longe superaret: Posterior iste (arbitror) palmam referet, & pro eo meliore iudicabitur. Neque quoniam iudicii sani commoverit formula illa: *Apais estum equum, cuius spiritus sui sunt in calcariibus.* Quandoquidem enim instrumentum ordinatum equitanti sit calcari, neque ullo modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea aestimandus est equus, qui calcari incitatur: Neque etiam ille alter, qui absque calcariibus mira praestet, eo ipso melior; sed delicatior tantum habendus est. Similiter gloria & honor, virtuti, pro stimulis & calcariibus, subserviunt: Ac licet virtus, sine illis, paulo futura esset languidior; tamen cum semper illa praesto sint ei, etiam non invitata; nil officit, quo minus virtus propter se quoque expectatur. Itaque recte redarguitur illa positio: *Nota eius rei, quod propter opinionem, & non propter veritatem eius, haec est, quod quis, si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

11. *Quod opera & virtute nostra partium est, maius bonum; Quod ab alieno beneficio, vel ab indulgentia fortuna delatum est, minus bonum.*

Causae huius rei haec sunt. Primo, propter *spem de futuro*. Siquidem in aliorum gratia, aut fortunae ipsius ventis secundis, non multum inest certitudinis; Propria vero industria, aut virtus, semper domi adiunt. Adeo ut, postquam boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiam eadem instrumenta, in novos usus parata, quin & consuetudine & facilius reddita validiora. Secundo, quia quod *alieno beneficio adipiscimur*, eius etiam *aliis debuit esse sumus*; cum, quae per nos ipsi comparaverimus, nihil operis secum trahant. Etiam si quid indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei bonitatem efflagitat, quod homines pravos & improbos mordet, ubi in priore genere illud Prophetae ulveniat *Letantur, & exultant immolant plagis suis, & sacrificat reti suo.* Tertio, quia *ea, quae a virtute nostra minime profecta sunt, nulla sequitur laus & existimatio.* Quae enim felicitatis sunt, admirationem quandam pariunt, laudem minime. Sicut ait Cicero ad Caesarem: *Qua miremur, habemus; quae laudemus, expectamus.* Quarto, quia quae, *industria propria* acquiruntur, eum *laboribus & contentione* fere conjuncta sunt; quod nonnullam habet in se *Suaavitatem*, uti Salomon, *Suaavis cibus a venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant; possintque esse prioribus instar *Elenchorum*. Primo, quia *felicitas*

videtur esse *signum quoddam, & character favoris divini*; & propterea, tum in nobiliter ipsis confidentiam & alacritatem generat, tum apud alios auctoritatem & reverentiam. Felicitas autem illa etiam fortuita complectitur, ad quae virtus aegre aspirat; Veluti cum Caesar ad Navis Gubernatorem, animos addendo, dixit: *Caesarem portas, & fortunam ejus.* Quod si dixisset, *Caesarem portas, & virtutem ejus*, frigidum prorsus fuisset solatium periclitanti in procella. Secundo, quia *ea, quae virtute aut industria procedunt, sunt imitabilia*, & aliis patent; cum felicitas sit res inimitabilis, & prerogativa quaedam hominis individui. Itaque, in genere videmus, res naturales artificialibus praeponi, quia imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentia vulgatum est. Tertio, quae ex felicitate proventunt, *bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; atque virtute propria, pretio veluti acquiritur. Itaque eleganter Plutarchus, de rebus Timoleontis, hominis longe fortunatissimi, cum rebus Agesilai & Epaminondae, qui uno aeo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quae cum alias excellent, sponte etiam fluere videantur, & quasi Genium sapere.* Quarto, quia, quod *praeter spem aut praeter expectatum contingit, gratius, & maiore cum voluptate in hominum animos insinuat.* Illud vero neutiquam competit us, quae propria cura & ambitu comparantur.

Sophisma.

12. *Quod ex pluribus constat & divisibilibus, est majus eo, quod paucioribus, & magis unum: Nam omnia per partes considerata, majora videntur: Quare & plurimas partium, magnitudinem praefert: Fortius autem operatur pluralitas partium, si ordo absit: Nam induci similitudinem infiniti, & impedit comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiam primo intuitu fallax, & quasi palpabile; Siquidem, non pluralitas partium tantum, sed majoritas earundem poterit constituere totum auctius. Artamen abripit hoc ipsum *sophisma* saepius phantasia; quae etiam insidiatur sensui. Etenim aspectui brevisior videtur via in planitie, ubi nihil intercurrat quod visum frangat, quam in tali tractu terrae, ubi simul conspiciuntur arbores, aut aedificia, aut aliud aliquod signum, quod spatium metiri & dividere possit. Sic homini bene nummato, postquam arcas suas, & marsupia dividerit, & digesserit, major etiam quam antea subit divitiarum phantasia. Habet etiam vim in amplificationibus, si res in plures portiones dividatur, atque singulae seorsum tradentur. Hoc vero adhuc magis phantasia implet, si fiat promiscue, & sine ordine. Confusio enim multitudinis opinionem generat. Siquidem quae ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum praebent argumentum, nihil esse praetermissum. At contra, quae confusa praesentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quae omittantur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma*. Primo, ubi quis ampliorē perceperit de re aliqua opinionem, quam pro vera rei ipsius magnitudine, Etenim cum hoc fit, distributio fallam illam opinionem destruet, & rem in veritate sua, non autem cum amplificatione, monstrabit.

Itaque si quis morbo aut dolore corripatur, horæ longiores ei videbuntur absque horologio, aut clepsydra, quam si iisdem mensurentur. Nam si tædium & vexatio morbi, tempus videri longius faciunt quam revera est; at computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam opinio illa falsa conceperat. Etiam in planitie, contra quam superius dictum est, aliquando evenit. Licet enim visus in principio viam ostendet breviorē sensui, quia indivisa est; tamē si ex eo obrepat opinio de longe minori intervallo quam reperitur: opinionis ejus vanæ frustratio efficit, ut videatur demum etiam, quam revera est, productior. Itaque si quis opinioni alicujus falsæ magnitudine rei cuiuspiam velificari cupiat, caveat à distributionibus, sed rem integram utique extollat. Fallit *Sophisma* secundo, si distributio ea distrahatur, non autē simul obvertetur, aut uno aspectu visum feriat. Itaque si flores in horro aliquo in plures torulos distinguantur, majoris quantitatis speciem præbent, quam si omnes in uno toro simul crescerent; Modo totuli illi oculis simul subjiciantur; Aliter enim unio distributioni distractæ prævalebit. Sic redditus eorum majores videntur, quibus prædia & latifundia sua vicina aut conjuncta sunt. Nam si spatium sita sint, non veniunt tam facile sub aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter dignitatem unitatis, supra multitudinem. Omnis enim compositio, indigentia in singulis signum est certissimum, ubi illud usu venit:

Et quæ non profunt singula, multa juvant.

Itaque Mariæ partes potiores; *Martia, Martha, attendis ad plurima, unum sufficit.* Hinc illa fabula *Æsopi* de vulpe, & feli: jactabat enim vulpes, quâtas artes haberet, & effugia, quibus se à canibus eriperet; Felis autem se unico tantum confidere auxilio dixit, utpote quæ tenuem scandendi facultatem haberet. Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit; unde *Adagium*; *Multa novit vulpes, sed felis unum magnum.* Quin etiam in hujus fabulæ significatione morali idem

cernitur; Nam potenti & fido amico niti, plus præfidii habet, quam artes & astutiæ complurimæ.

Atque hæc exempli loco sufficient. Superest autem nobis ejusmodi *colorum* numerus etiam magnus, quos olim adolecentes congessimus: attamen sine illustrationibus suis, atque *Elenchis*; quos hoc tempore concinnare non vacat: ideoque *colores* illos nudos, absque illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant) proponere, minimè nobis consentaneum videtur. Illud interim monemus, rem istam, qualiscunque ea videri possit, haud parvi, iudicio nostro, esse pretii; utpote quæ ex *Philosophia prima*, & ex *Rhetorica* participet. Atque de *signis popularibus*, sive *coloribus boni ac mali apparentis*, tam *simplicis*, quam *comparati*, hæc tenus.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *promptuam viam & desideratam*, ea est, quam Cicero (ut superius in *Logica* diximus) innuit; cum præcipit, ut in promptu habeantur. *Loci communes* in utramque partem disputati & tractati. Quales sunt, *Proverbis legi & Proferentia legi*, &c. Nos vero hoc præceptum etiam ad alia extendimus; ut non solum ad genus judiciale, sed etiam ad deliberativum & demonstrativum adhibeatur. Omnino hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est usus, (sive ad probationes & refutationes, sive ad suasiones, & dissuasiones, sive ad laudes & vituperia spectent) meditato jam haberi, eosque ultimis ingenii viribus, & tanquam improbe, & profus præter veritatem, attolli & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tam ad usum, quam ad breviter, optimè fore censemus, si hujusmodi *Loci* contrahantur in sententias quasdam acutas & concisas; tanquam glomos quosdam, quorum sila in fusorem discursum, cū res postulat, explicari possint. Atque similem quandam diligentiam in Seneca reperimus, sed in hypothetibus sive casibus. Ejus generis cum plurima parata habeamus, aliqua ad exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla Antithetorum.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitus insita est; si jam non mali esse nolunt, sed nequeunt. *Nobilitas* Laureæ, qua tempus homines coronat.

Antiquitatem etiam in monumentis mortuis veneramus; quanto magis in vivis?

Si *Nobilitatem* familiarum contempnas, quæ tandem erit differentia inter sobolem hominum, & brutorum?

Nobilitas virtutem invidia subducit, gratia tradit.

Forma. II.

Pro.

Deformes naturam ulcisci solent.

Et *Virtus* nil aliud, quam interna forma; & forma nil aliud, quam externa virtus.

Deformes se à contemptu, per malitiam utique suam, vindicare cupiunt.

Forma virtutes splendere facit, vitia rubere.

Juven-

Contra.

Raro ex virtute *Nobilitas*, rarius ex *Nobilitate* *Virtus*.

Nobiles Majorum deprecatione ad veniam sapius utuntur, quam suffragatione ad honores.

Tanta solet esse industria hominum novorum, ut *Nobiles* præ illis tanquam *Statua* videantur.

Nobiles in stadio respectant nimis sapere, quod mali cursoris est.

Contra.

Virtus, ut *gemma nobilis*, melius in se vitur sine multo auro & ornatu.

Quod vestis lauta deformi, hoc forma improbo.

Similiter plerumque, leves sunt, quos forma ornat, & quos movet.

Contra.

Juventus. III.

Pro.

Prima cogitationes, & juvenum consilia, plus habent è Numine.

Senes sibi sapiunt magis: aliis, & Reipublica, minus.

Si conspici daretur, magis deformat animos quam corpora senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Valetudo. IV.

Pro.

Cura valetudinis animam humilem facit, & corpori supplicem.

Corpus sanum, hospes animæ est; Aegrum, erga stularius.

Nel tam summas actionum promovet, quam prospera valetudo: at contra, infirma feriatur nimis.

Uxor & Liberi. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à familia.

Uxor & Liberi disciplina quadam humanitatis, at caelibes tetrici & severi.

Calibatus & Orbus ad nil aliud conferunt, quam ad fugam.

Marti sacrificat, qui liberos non procreat.

Cetera felices, in liberis fere infortunati sunt: ne Divina Sorti nimium appropinquent homines.

Divitiæ. VI.

Pro.

Divitiæ contemunt, qui desperant.

Invidia divitiarum, virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrum ad virtutem, an voluptatem omnia sint referenda, collige instrumenta virtusque.

Virtus per divitiæ virtutem in commune bonum.

Cetera bona provinciales habent administrationem, divitiæ sola generalem.

Honores. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) sed Providentiæ Divinae calculi sunt.

Honores faciunt & virtutes & vitia conspicua: itaque illas provocant, hæc refranant.

Non novit quisquam, quantum in virtutis cursu profecerit, nisi honores ei campum præbeant apertum.

Virtutis, ut rerum aëtarum, rapidus motus est ad locum, placidus in loco: Est autem virtutis locus honos.

Imperia. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum bonum est, sed eam & alii impertiri posse, adhuc majus.

Reges non hominum instar, sed astrorum sunt. Nam & in singulos, & in tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei vices gerunt, iis resistere, non tantum lese Majestatis Crimen est, sed Theomachia quadam.

Laus, Exillimatio. IX.

Pro.

Virtutis radij reflexi laudes.

Laus Honoris est, ad quem liberis suffragiū pervenitur.

Honores à diversis Politis conferuntur, sed laudes ubique sunt libertatis.

Vox populi habet aliquid Divinam. Nam quomodo aliter tot capita in unum conspirare possint?

Ne mireris, si vulgus verius loquatur, quam hono- ratiore; quia etiam tutius loquitur.

Natura. X.

Contra.

Juventus penitentia campus.

Ingenitum est juvenibus senilis auctoritatis contemp- tum; ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad qua consilia non advocatur, nec ratio habet.

Senibus Venere mutantur in gratias.

Contra.

Sæpe convalescere, est sæpe juvenescere.

Excusatio valetudinis polychresta; ad quam etiam sani confugimus.

Nimis arcto fœdere corpus anima jungit sanitas.

Et lectus magna imperia administravit, & Leticia magnos exercitus.

Contra.

Qui uxorem duxit, & liberos suscepit, obsides fortuna dedit.

Generare, & liberi, humana sunt; creare, & opera, Divina.

Brutorum aternitas soboles: Virorum fama, merita, & instituta.

Oeconomica rationes, publicæ plerunque evertunt.

Aliquibus fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

Contra.

Divitiarum magnarum vel custodia est, vel dispensatio quadam, vel fama, at nullus usus.

Annon vides lapillis, & id genus delictis, fingi pretia, ut possit esse aliquis magnarum divitiarum usus?

Multi, dum divitiis suis omnia venalia fore crederent, ipsi in primis venerunt.

Non aliud divitiæ dixerim, quam impedimenta virtutis. Nam virtutis & necessaria sunt, & graves.

Divitiæ bona ancilla, pessima domina.

Contra.

Dum honores appetimus, libertatem exuimus.

Honores dant fere Potestatem earum Rerum, quas optima Condicio est Nolle proxima Non posse.

Honorum ascensu arduus, status lubrica, regressus præcepit.

Qui in Honore sunt, vulgi opinionem mutantur oportet, ut se ipsos beatos putent.

Contra.

Quam miserum, habere nil fere quod appetas, infinita que metuas.

Qui in Imperiis sunt, similes sunt Corporibus Cælestibus, qua magnam venerationem habent, requiem nullam.

Nemo humana sortis ad Deorum convivium admittitur, nisi ad Ludibrium.

Contra.

Fama deterior fudex, quam Nuncia.

Quid viro bono cum saliva vulgi?

Fama veluti furvius, levius attollit, solida mergit.

Infimarum virtutum apud vulgus laus est, medicarum admiratio; supremarum sensus nullus.

Laus magis ex ostentatione, quam ex merito: & ventosis magis accedit, quam realibus.

Contra.

Natura. X.

Pro.

Consuetudinis progressus est Arithmeticus, Natura Geometricus.

Ut in Rebus publicis se habent Leges communes erga consuetudines, eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra naturam, quasi Tyrannis quaedam est: & cito ac levi occasione corrumpitur.

Fortuna. XI.

Pro.

Virtutes aperta laudes pariunt, occulta fortunas.

Virtutes officiorum laudes pariunt: salutatum, fortunas.

Fortuna veluti galaxia, hoc est, nodus quarundam obscurarum virtutum, sine Nomine. Fortuna saltem ob filias suas honoranda est, confidentiam scilicet, & auctoritatem.

Vita. XII.

Pro.

Absurdum est, Accidentia Vitae magis amare, quam vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiam ad virtutem, curriculum longum, quam breve.

Absque spatiis vitæ majoribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pænitere.

Superstitio. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed tamen amandi sunt.

Mediocritates moralibus debentur: extremitates Divinis.

Superstitiosus, Religiosus Designatus.

Fabulosissima quæque Portenta cuiusvis Religionis, citius crediderim: quam hæc omnia sine Nymine fieri.

Superbia. XIV.

Pro.

Superbia etiam vitii infociabilis: atque ut venenum veneno, ita haud pauca vitia superbia expelluntur.

Facilis, etiam alienis vitii obnoxius est: Superbus tantum suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu ad sui contemptum ascendit, fiet demum Philosophia.

Ingratitudo. XV.

Pro.

Crimen ingrati animi, nil aliud est, quam perspicacia quædam in causam beneficii collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus, nec ceteris iustitiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Benefici gratia eo minus reddenda est, quod de pretio non constat.

Invidia. XVI.

Pro.

Naturale exprobrationem fortuna sua odisse. Invidia in Rebus publicis, tanquam salubris ostracismus.

Impudicitia. XVII.

Pro.

Zelotypia debetur, quod castitas sit facta virtus.

Multa

Contra.

Cogitamus secundum naturam, loquimur secundum Præcepta: sed agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est, Consuetudo Magistratus.

Contra.

Stultitia unius, fortuna alterius.

In fortuna illa præcipue laudaverim, quod cum eligat, non inueatur.

Viri Magni, dum invidiam virtutum suarum declinarunt, inter fortuna cultores reperiuntur.

Contra.

Philosophi, dum tantum apparatus adversus mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt. Mortem homines timeant, quia nesciunt, ut pueri tenebras.

Non invenias inter humanos affectum tam pusillum, qui si intendatur paulo vehementius, non mortu metum superet.

Mori velle, non tantum fortis, aut miser, aut prudens, sed etiam fastidiosus potest.

Contra.

Ut Simia, similitudo cum homine, deformitatem addit: ita Superstitio similitudo cum Religione.

Quale odium est affectationis in civilibus, tale superstitio in Divinis.

Præstat nullam habere de Diis opinionem, quam contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbavit.

Non cadit in mentem humanam, ut sic merus Atheista Dogmate: sed magni Hypocrita, sunt viri Atheista: qui Sacra perpetuo contrecant, sed nunquam verentur.

Contra.

Hedera virtutum ac bonorum omnium superbia, Cetera vitia virtutibus tantum contraria: Superbia sola contagiosa.

Superbia optima vitiarum conditione caret, id est, latebris.

Superbus, cum ceteros contemnit, se interius negligit.

Contra.

Crimen ingrati animi, non supplicio coercetur, sed furis permittitur.

Arctiora sunt vincula beneficiorum, quam officiorum: quare, qui ingratus, etiam iniustus, & omnia.

Ea est conditio humana: Nemo iam publica fortuna natus est, quin privata & Gratia, & Vindicta, se omnino debeat.

Contra.

Invidia Festos dies non agit.

Nemo virtuti invidiam reconciliaverit præter mortem.

Invidia virtutes laboribus exercet, ut funo Herculem.

Contra.

Pessima Circes transformatio, impudicitia.

Impu-

*Multa tristitia opus est, ut quæ Venerem rem se-
riam putet.*

*Quid vel diat partem, vel munditiæ speciem, vel
superbia filiam, inter virtutes collocas?*

*Amorum, ut arium sylvestrium nulla proprietatis
est, sed jus possessione transfertur.*

Crudelitas. XVIII.

Pro.

*Nulla virtutū tam sapere ea est, quam Clementia.
Crudelitas, si à vindicta est Justitia est: si à pericu-
lo, prudentia.*

*Qui Misericordiam inimico impertit, sibi dene-
gat.*

*Non sapius Phebotomia necessaria sunt in curati-
onibus, quam cades in civilibus.*

Gloria vana. XIX.

Pro.

*Qui suas laudes appetit, aliorum simul appetit uti-
litates.*

*Qui tam sobrius est, ut nihil alienum curet, vereor
ne & publica aliena putet.*

*Ingenia in quibus aliquid inane est, facilius curam
Reipubl. recipiunt.*

Justitia. XX.

Pro.

*Imperia & Politia, Justitia tantum addita-
menta sunt: Si enim Justitia aliter possit exer-
ceri, illis minime fuerit opus.*

*Justitia debetur, quod homo homini sit Deus,
non lupus.*

*Justitia est vitia tollere non possit, tamen
hoc efficit, ut non ledant.*

Fortitudo. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse timor.

*Nil aut in voluptate solidum, aut in virtute muni-
tum, ubi timor infestat.*

*Qui pericula apertis oculis intuetur, ut excipiat,
adverit & ut evitet.*

*Cetera virtutes nos à dominatu liberant vitiorum,
fortitudo sola à diminatu fortuna.*

Temperantia. XXII.

Pro.

Eadem fere vis abstinendi & sustinendi.

*Vniformitates, concordia, & mensuratio-
num, caelestia sunt, & characteres aternitatis.*

*Temperantia, velut frigora salubria, animi
vires colligit & firmat.*

*Exquisiti & vagi sensus Narcoticis indigent:
similiter & affectus.*

Constantia. XXIII.

Pro.

Basis virtutum constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

*Imbecillitas humani judicij, rebus ipsis constare
non potest: quare saltem sibi constet.*

Etiā vitii decus aspiciat constantia.

*Si ad fortuna Inconstantiam accedat etiam incon-
stantia mentis, in quantum tenebris vivitur?*

*Fortuna, tanquam Proteus, si perseveres, ad for-
mam redit.*

Magnani-

*Impudicus pro fusus reverentiam sui perdidit: quod
frantum est omnium vitiorum.*

*Omnis, ut Paris, qui formæ optionem faciunt, pru-
dentia & potentia jacturam faciunt.*

*In Veritatem non vulgarem incidit Alexander:
cum Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse
dixit.*

Contra.

Cadibus grassari, aut Fera, aut Furia est.

*Crudelitas viro bono semper fabulosa esse vi-
detur, & fictio Tragica.*

Contra.

*Gloriosi semper factiosi, mendaces, mobiles,
nimij.*

Thraso Gnathonis præda.

*Turpe est proco sollicitare ancillam: est autem
virtutis ancilla Laus.*

Contra.

*Si hoc est justum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri
non facere, Clementia demum Justitia est.*

*Si suum cuique tribuendum est, certe & venia hu-
manitati.*

*Quid mihi aequitatem narras, cum sapienti omnia
in aequalia sint?*

*Considera qualis reorum conditio fuerit apud Ro-
manos & pronuncia, justitiam à Reipubl. non esse.*

*Vulgaris ista Justitia Politiarum, Philosophus in
aula: hoc est, facit tantum ad Reverentiam Imperan-
tium.*

Contra.

Praeclara virtus velle perire, ut perdas.

Praeclara virtus quæ etiam ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigius, alienæ periculosus.

Virtus ferrea atatis fortitudo.

Contra.

*Negativa ista virtutes non placent: nam Inno-
centiam præstant, non merita.*

Languet mens, qua excessibus caret.

*Amo virtutes, quæ excellentiam actionis indu-
cunt, non hebetudinem passionis.*

*Cum consonantes animi motus ponis, paucos ponis:
Nam pauperis est numerare pecus.*

*Ista (non uti, ut non appetas: Non appetere, ut non
timeas) pusillanimitas sunt & diffidentia.*

Contra.

*Constantia, ut janitrix morosa, multa utilia
judicia abigit.*

*Aequum est, ut constantia res adversas bene
toleret; nam fere inducit.*

Stultitia brevissima, optima.

Contra

Magnanimitas. XXIV.

Pro.

Si animus semel generosos fines optaverit, statim non modo virtutes circumstant, sed & Numina. Virtutes ex habitu, aut praeceptis gregales sunt: ex fine, Heroica.

Scientia, Contemplatio. XXV.

Pro.

Ea demum voluptas est secundum Naturam, cuius non est satietas.

Dulcissimus prospectus in errores aliorum subjacentes.

Quam bonum est, orbem mentis habere concentricos Univerſo?

Omnes affectus pravi, falsa aſtimationes sunt: atque eadem sunt bonitas & veritas.

Litera. XXVI.

Pro.

Si de rebus minutis libri scripti forent, vix ullus esset experientia usus.

Lectio est conversatio cum prudentibus: Actio fere cum stultis.

Non inutiles scientia existimanda sunt, quarum in se nullus est usus, si ingenia acuant, & ordinant.

Promptitudo. XXVII.

Pro.

Opportuna prudentia non est, quae celeris non est.

Qui cito errat, cito errorem emendat. Qui ex composito & non obiter prudens est, nil magni facit.

Taciturnitas in Secretis. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur, quia omnia tuto communicantur.

Qui facile loquitur quae scit, loquitur & quae nescit.

Secretis etiam mysteria debentur.

Facilitas. XXIX.

Pro.

Amo virum alieno affectui obnoxium, sed tamen iudicium ab obsequio evocantem.

Flexibilem esse, ad naturam auri proxime accedit.

Popularitas. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem fere placent: at stultorum varietati occurrere, prudentia est.

Colere populum, est coli.

Qui ipsi magni viri sunt, neminem unum fere habent, quem vereantur, sed populum.

Loquacitas. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodie omnes infelices; miserrima silentij.

Silentium stultorum virtus: itaque recte ille silentij: Si prudens es, stultus es; si stultus, prudens.

Silentium, veluti nox, insidius opportunum.

Silentium in profuente sanissima.

Silentium solitudinis genus.

Opinioni se venditat, qui silet.

Silentium

Contra.

Magnanimitas est virtus poetica.

Contra.

Contemplatio, speciosa inertia.

Bene cogitare, non multo melius est, quam bene somnare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir politicus etiam Contemplationes ferit.

Contra.

In Academia discunt credere.

Qua unquam ars docuit temporis usum? Sapere ex regula, & experientia, plane contraria rationes sunt: ut qui alteri assuetus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sapissimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc fere omnes Academici habent, ut ex qualibet re soleant agnosere quod faciant, & non addiscere quod nesciant.

Contra.

Prudentia non alte petitur, quae praesto est.

Prudentia, ut vestis, levis, quae expedita.

Cujus consilia non maturat deliberatio, nec prudentiam atas.

Qua ad breve tempus excogitantur, ad breve tempus placent.

Contra.

Varietas morum optime animum collocat in secreto.

Taciturnitas confessoris virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia silentium respondentur.

Tectus, ignoto proximis.

Contra.

Facilitas, iudicij quaedam inepta privatio.

Facilium beneficia, debita videntur; negationes, injuria.

Sibi gratiam habet, qui à facili aliquid impetrat. Facilem omnes Difficultates premunt; nam omnibus se implicat.

Facilis fere se respicit cum pudore.

Contra.

Qui valde cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui turba placet, fere & Turbas miscet.

Nil moderatum vulgo gratum est.

Infima assentatio est assentatio vulgi.

Contra.

Silentium verbis, & gratiam addit, & auctoritatem.

Silentium, veluti somnus quidam, alit prudentiam.

Silentium fermentatio cogitationum.

Stylus prudentiae silentium.

Silentium ambit veritatem.

Diffimula-

Silentium, nec pravas cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

Disimulatio. XXXII.

Pro.

Disimulatio compendiariva sapientia.
Non idem dicere, sed idem spectare debemus.
Etiam in animo deformis nuditas.
Disimulatio & deiori est, & praesidio.
Sepes consiliorum, disimulatio.
Aliquis bono suo falluntur.
Qui indissimulante omnia agit aequae despicit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.
Indissimulatio nihil aliud, quam animi impotentia.

Audacia. XXXIII.

Pro.

Docet improbare, qui verecundatur.
Quod a deo oratori, ad audacia viro civili, primum, secundum, tertium.
Confidentem verecundiam amo, accusantem odii.
Confidentia morum, animos promptius sociat.
Placet obscurus vultus, & perspicua oratio.
Ceremoniae. Puncti. Affectatio. XXXIV.

Pro.

Vultus & gestus decora moderatio, verum condimentum virtutis.
Si & in verbis vulgo paremus, quidam in habitu, & gestis?
Qui in levibus, & quotidiana consuetudine, decus non retinet, sic licet vir magnus, non tamen, hunc tantum certis horis sapere.

Virtus & prudentia sine punctis, velut peregrina lingua sunt: nam vulgo non intelliguntur.

Qui vulgi sensum per congruitatem non novit, is, si nec per observationem noverit, omnium stultissimus est.

Puncti Translatio sunt, virtutis in linguam vernaculam.

Joci. XXXV.

Pro.

Oratorum avia jocus.
Qui in omnibus modestum leporem miscet, libertatem animi retinet.
Res est supra opinionem Politica, facile transire a joco ad serium, a serio ad jocum.
Veritatis, alius non perventura, saepe vehiculum jocus.

Amor. XXXVI.

Pro.

Annon vides, omnes se querere? at amans solus se invenit.
Non est melior ordinatio animi, quam ex imperio affectus alius insiguit.
Qui sapit, Desiderium querat; nam qui non aliquid insigniter appetit, ei omnia ingrata sunt, & ratio plena.

Quidam in Unitate acquiescit, at Unus?

Amicitia. XXXVII.

Pro.

Eadem facit amicitia, qua fortitudo; sed suavis.
Suave Condimentum omnium bonorum amicitia.
Pessima solitudo, non veras habere amicitias.
Digna male fidei ultio, amicitia privari.

Adulatio. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex more, quam ex malitia.

Landando

Contra.

Cum cogitare secundum rerum veritatem non possimus, at loquamur secundum cogitationem.

Quibus artes civiles supra captum ingenij sunt, is disimulatio pro prudentia erit.

Qui disimulat, praecipuo ad agendum instrumento se privat, Fide.

Disimulatio disimulationem invitat.

Qui disimulat, liber non est.

Contra.

Audacia stultitiae viator.

In verecundia inutilis, nisi ad imposturam.

Confidentia stultorum imperatrix, prudentium scurra.

Audacia est stupor quidam sensus; cum malitia voluntatis.

Contra.

Quid deformius, quam scenam in vitam transferre.

Ex ingenuitate decorum, ex arte odium.

Magis placent cernissatae bucca, & calami-strata coma, quam cernissati & calami-strati mores.

Qui animum ad tam exiles observationes applicat, magne cogitationis capax non est.

Affectatio Ingenuitatis, pueredo lucens.

Contra.

Istos deformitatum ac concinnitatum aucupes quis non contemnat?

Rerum magnitudinem eluere joco, improbum artificium est.

Jocosum considera, cum risu desituti sunt.

Facetisti fere non penetrant ultra superficiem rerum; ubi joci sedes est.

Ubi jocus ad seria momenti aliquid habet, ibi levitas puerili est.

Contra.

Amori multum debet scena, nihil Vita.

Nil tam varij nominis est, quam amor. Nam res, aut tam stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut se fucos condat.

Odi istos monophrontistas.

Augusta admodum contemplatio amor.

Contra.

Qui amicitias arctas copulat, novas necessitates sibi imponit.

Animi imbecillitas est, partiri fortunam.

Contra.

Adulatio stylus servorum.

Adulatio

Laudando institueret, semper formula fuit debita potentioribus.

Vindicta. XXXIX.

Pro.

Vindicta privata, iustitia agrestis.
Qui vim rependit, legem tantum violat, non hominem.
Utilis metus ultionis privata; Nam leges nimium saepe dormiunt.

Innovatio. XL.

Pro.

Omni medicina innovatio.
Qui nova remedia fugit, nova mala opperitur.
Novator maximus tempus; quasi igitur tempus imitemur?
Exempla remota inepta sunt; Recentia corrupta & ambitiosa.
Imperitis & contentiosis permittite, ut ad exempla res agant.
Sicut qui nobilitatem in familiam introducunt, digniores fere sunt posteris: ita novationes rerum plerumque, praestant iis, qua ad exempla fiunt.
Morosa morum retentio, res turbulenta est, aequae novitas.

Cum per se res mutantur in deterius, si consilio in melius non mutantur, quoniam finis erit mali?

Moris servi, temporis ludibria.

Mora. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendidit, quibus morantem donat.
Dum initia rerum amplecti properamus, umbras prensamus.
Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.
Prima actionum Argo committenda sunt, extrema Briareo.

Præparatio. XLII.

Pro.

Qui parvis copiis rem magnam aggreditur, fingit opportunitatem, ut speret.
Parvis apparatus non fortuna, sed prudentia committitur.

Principiis obstat. XLIII.

Pro.

Plura pericula fallunt, quam vincunt.
Minus operis est, periculo remedium adhibere, quam progressus ejus observare & custodire.
Non jam leve est periculum, si leve videatur.

Consilia violenta. XLIV.

Pro.

Qui lenem istam prudentiam amplectuntur, iis augmenta mali salubria sunt.
Necessitas, quae violenta consulit, eadem exequitur.

Suspicio. XLV.

Pro.

Dissidentia, nervi prudentiae; at suspicio medicamentum arthriticum.
Merito ejus fides suspecta est, quam suspicio laesificat. Suspicio fragilem fidem solvit, fortem intehdit.

Verba

Adulatio calx vitiorum.

Adulatio aucupij illud genus; quod similitudine vocis, Avis fallit.

Adulationis deformitas comica, nocumentum tragicum.

Auribus mederi, difficillimum.

Contra.

Qui injuriam fecit, principium malo dedit; qui reddidit, modum abstulit.

Vindicta, quo magis naturalis, eo magis coercenda.
Qui facile injuriam reddit, is fortasse tempore, non voluntate, posterior erat.

Contra.

Novi partus deformes sunt.

Nullus auctor placet; praeter tempus.

Nulla novitas absque injuria; nam praesentia convellit.

Quae usu obtinuerit, si non bona, at saltem apta inter se sunt.

Quis novator tempus imitatur, quod novationes ita insinuat, ut sensus fallant?

Quod praeter spem evenit, cui prodest, minus acceptum; cui obest, magis molestum.

Contra.

Occasio primum ansam vasis porrigit, deinde ventrem.

Occasio instar Sibyllae minuit oblatum, pretium auget.

Celeritas, orci galea.

Quae mature fiunt, judicio fiunt; quae sero, per ambitum.

Contra.

Optimus terminus parandi, prima occasio agendi, Nemo speret, se fortunam apparatus ligare posse.

Alteratio apparatus & actionis, Poltica sunt: Distinctio tumida & infelix.

Magnus apparatus, prodigium & temporum, & rerum.

Contra.

Docet periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedium.

Etiam in remediis periculis, levia pericula subsistunt.

Praestat cum paucis remediis, quae invaluerunt, rem habere: quam cum minus singulorum.

Contra.

Omne remedium violentum, pragnans novi mali.

Violenta consilia nemo dat, praeter iram & metum.

Contra.

Suspicio fidem absolvit.

Suspicionum intemperies est Mania quaedam Civilis.

Contra.

Verba Legis. XLVI.

Pro.

Non est interpretatio, sed divinatio, quæ recedit à litera.

Cum receditur à litera, iudex transit in legislatorem.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum causam pronuntiat, qui argumentis nititur. Qui argumentis potius credit, quam testibus: etiam Ingenio magis debet fidere, quam sensui.

Tutum foret argumentis credere si homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cum sint contra testimonia, hoc præstant, ut res miræ videatur, non autem ut vera.

Atque hæc Antitheta, (quæ nunc proposuimus) fortasse tanti non fuerint. Sed cum jam olim parata & collecta à nobis essent, nolimus diligentia nostræ juvenilis fructum perire: Præsertim cum, (si quis acutius introspiciat) semina sunt, non flores. In illo autem adolescentiam plane spirant, quod sint in morali, sive demonstrativo genere, uberiora; in deliberativo, & judiciali, per pauca.

Tertia Collectio, quæ pertinet ad promptuariam, atque etiam desideratur, est ea, quam vocare placeat, *Formularum Minorum*. Illæ autem sunt, veluti vestibula, posticæ, ante-camera, recameræ, transitus, &c. Orationis, quæ indiscriminatim omnibus subjectis competere possint. Quales sunt præfationes, conclusiones, digressiones, transitiones, promissiones, declinationes, & plurima ejusmodi. Quemadmodum enim in ædificiis plurimum facit & ad voluptatem, & ad usum, ut frontispicia, gradus, ostia, fenestræ, aditus, transitus, & hujusmodi, commode distribuuntur; eodem modo etiam in oratione fit, ut additamenta & interpositiones istæ, (sive core & perite formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, in universæ orationis structuræ adiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutius illis immorabimur. Etsi enim sint res haud exigui usus, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicerone, aut alio quopiam selecto Auctore describamus; inferius quiddam videntur, quam ut in eo tempus teramus.

Exempla *Formularum minorum*.

Conclusio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam sua erit redimere, & futuris incommodis eadem opera prospicere.

Partitionis accuratæ Corollarium.

Vicines intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

Transitio cum Monito.

Verum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes & respicientes, relinquamus.

Præoccupatio contra opinionem inveteratam.

Faciam, ut intelligatis in tota causa, quid res ipsaulerit, quid error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumerasse, ad Exempla, satis fuerit: cum quibus *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

Contra.

Ex omnibus verbis eliciendus est sensus, qui interpretetur singula.

Pessima tyrannis lex in equuleo.

Contra.

Si testibus credendum sit contra argumenta, sufficit, tantum judicem esse, non surdum.

Argumenta antidotum contra venena testimoniorum.

Is probationibus tutissime creditur, quæ rarissime mentiuntur.

CAP. IV.

Appendices generales duæ Traditivæ: Critica; & Pædagogica.

Superfunt duæ appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim pars *Traditivæ* præcipua in *Scriptiōe Librorum* consistit, ita pars ejus relativa in *Librorum* versatur *Lectiōe*: *Lectiō* autem, vel *Magistrorum* ope regitur, vel industria cujusque propria perficitur; Atque huic rei inserviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primo *Authorum probatorum* imata *Correctio*, & emendata *Editio*; quibus & ipsorum *Authorum* honor vindicatur, & *Studiosis* lumen præfertur. Qua tamen in re *studii* haud parum detrimenti intulit quorundam hominum diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, vitium statim in exemplari supponere. Veluti in illo loco *Taciti*: Cum quædam *Colonia* jus *Ayli* apud *Senatum* assereret, narrat *Tacitus*, non æquis admodum auribus, quæ ab iis proferebantur, fuisse ab *Imperatore* & *Senatu* audita: Itaque *Legati*, causa diffisi, bonam pecuniæ summam *Tito Vinio* dederunt, ut eis patrocineretur. Hoc itaq; pacto res obtinuit: *Tum* (inquit *Tacitus*) *Dignitas* & *Antiquitas Colonia* valuit: quasi *Argumenta*, quæ antea levia videbantur, accedente prætio novum tum pondus accepissent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* tepoluit. Atque hac prava *Criticorum* consuetudine factum est, ut (quod non nemo prudenter notavit) *Exemplaria* maxime castigata sine sæpenumero minime omnium casta. Quinimo, ut verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in *Scientiis* illis, de quibus *Libri* ab ipsis editi tractant, periculo diligentia eorum non vacat.

Secundo ad *Criticam* spectant, *Authorum* *Interpretatio* & *Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & similia. In istiusmodi autem laboribus, pessimus ille *Criticorum* nonnullos quasi motibus invasit, ut multa ex obscurioribus transfiliant, in fatiis vero perspicuis ad fastidium usque immorentur, & expatiantur. Scilicet, non tam illud agitur, ut *Author* ipse illustretur, quam ut *Criticus* ille multiplicem suam eruditionem, & variam lectionem, ubique atrepta occasione, ostendet. Optandum in primis foret, (licet hæc res ad *Traditivam* principalem, non ad *appendices* pertineat) ut qui *Argumenta* obscuriora & nobiliora pertractet *Scriptor*, suas ipse *explicationes* subjungat, ut

I & tex-

& textus ipse digressionibus aut explicationibus non abruptatur, & Notæ à Scriptoris mente non recedant. Cujusmodi quidpiam suspicamus de *Theone Euclidis*.

Tertio, ad Criticam spectat, (quod etiam nomen eidem indidit) de *Authoribus, quos edunt, breve aliquod iudicium interponere*; & illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per huiusmodi censuram studiosi & de librorum delectu moneantur, & ad ipsam lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc ultimum, est *Criticorum* tanquam Cathedra, quam certe nostra ætate obliteraverunt Viri nonnulli magni, majores certe, nostro iudicio, quam pro modulo *Criticorum*.

Ad *Padagogicam* quod attinet, brevissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*: Nihil enim, quod in usum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus; tanquam spicas legentes. Omnino *institutionem pueritiae & juventutis colligatam probamus*; Non in ædibus privatis; Non sub Ludimagistris tantum. Adest adolescentulis in *Collegiis* æmulatio major erga æquales; Adest quoque ipse vultus & aspectus virorum gravium, quod facit ad verecundiam, & teneros animos etiam à principio conformat ad exemplar: Denique sunt quidem plurima *educacionis colligata commoda*. In ordine autem & modo disciplinae, illud imprimis consuluerim; ut caveatur à *compendiis*; & à *præcocitate quadam doctrina*, quæ ingenia reddat audacula, & magnos profectus potius ostendet, quam faciat. Quin & *favendum non nihil ingeniorum libertati*, ut si quis, quæ ex more disciplinae sunt, faciat, & simul temporis ac alia, in quæ propensus est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porro opera pretium fuerit, diligenter animadvertere, (quod fortasse adhuc non fuerit notatum) esse duos *assuescendi & exercendi & preparandi ingenia modos*, eosque tanquam antistrophos. *Alter incipit à facilioribus & ad magis ardua paulatim deducit*; *Alter ab initio duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quis etiam suaviter perfundi possit. Alia enim est *Methodus*, incipere nartare cum utribus, qui sublevent; Alia incipere saltare cum calcæis ponderosis, qui aggavent. Neque facile est dictu, quantum *Methodorum* prudens intermixtio conferat ad promovendas, tam animi quam corporis, facultates. Item *applicatio & deletus studiorum*, pro natura ingeniorum quæ erudiuntur, res est singularis & utilis & iudicii, quam etiam bene & vere notatam & perspectam Magistris parentibus adolescentiam debent; ut de genere vitæ, cui filios suos destinant, consulere possint. Verum, & illud attentius paulo observandum, nõ tantum in iis, ad quæ natura quisque sua fertur, longe maximos fieri profectus; sed etiam ad ea, ad quæ vitio naturæ quis maxime fuerit inhabilis, reperiti in studiis ad hoc proprie delectis, remedia & curationes. Exempli gratia; Si cuiquam ingenium tale sit, quale est avium, ut facile abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus si evagatur paulo mens, de integro renovanda est demonstratio. Etiam *exercitiarum* in erudiendo, partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis notatum est, quod *exercitiarum* debeat esse non solum prudens institutio, sed etiam prudens

intermissio. Optime siquidem Cicero notavit, *quod in exercitiis plerumque exerceri contingat, non minus vitia, quam facultates*; adeo ut malus habitus, quandoque simul acquiratur, & se infuset cum bono. Itaque tutius est, intermittere *exercitia*, & subinde repetere, quam assidue continuare & urgere. Verum de his satis. Sũt certe hæc res primo aspectu minus grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt injuriæ, aut auxilia, quæ iisdem, cum teneræ fuissent, intervererint; quemadmodum etiam incrementa illa immensa Imperii Romani, merito à quibusdam attribuntur virtuti & prudentiæ sex illorum Regum, qui eidem in pueritia sua veluti Tutores fuerunt, aut Nutriti: Sic certe cultura & institutio annorum puerilium, aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minime in cujusvis observationem incurrentes, quas neque temporis diuturnitas, neque laborum assiduitas & contentio, postea, ætate maturiore, possint ullo modo æquiparare. Nõ abs re fuerit etiam, notare, facultates vel mediocres, si in magnos Vitos aut res magnas inciderint, graves & inhænes interdum producere effectus. Ejus rei ponemus exemplum memorabile; Quod eo magis adducimus, quia *Jesuitæ* eandem disciplinam non videntur aspernari, sano (ut nobis videtur) iudicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verum disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ memoriæ roborat; vocis & prononciationis tonum atque efficaciam temperat; Vultum & gestum ad decorum componit, Fiduciam non parvam conciliat, denique oculis hominum juvenes assuescit. Erit autem exemplum à Tacito desumptum, *Vibuleni* cujusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem militiæ in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, seditionem moverat; ita ut Blæsus præfectus aliquos ex seditionis in carcerem coniceret. Milites vero impressione facta, illos effractis carceribus liberarunt. At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic orsus est; *Vos* (inquit) *his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis fratris meo vitam, quis fratrem mihi reddidit; quem missum ad vos à Germanico exercitu, de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitum Militum habet atque armat. Responde, Blæse, ubi cadaver abjeceris? Ne hostes quidem sepulturam invident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube, dum interfectos, nullum obsecis, sed quia utilitati Legionum consulebamus, hi sepeliunt. Quibus verbis invidiæ ac consternationis nimium quantum concivit. Adeo ut, nisi brevi postea innotuisset, nihil horum fuisse, quin etiam fratrem eum nunquam habuisse, vix à Præfecto milites manus abstinuissent: Ille vero rem totam, tanquam fabulam, in scena peregit.*

Nunc vero, ad Colophonem pervenimus tractatus nostri, de *doctrinis rationalibus*. In quibus licet à *partitionibus* receptis interdum recesserimus; nemo tamè existimet, nos illas omnes improbare *partitiones*, quibus usi non sumus. Duplex enim nobis imponitur necessitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirum, res natura proximas in unam classem redigere, & res ad usum promedias con-

coniicere in unum cumulum, sine ipso, & intentione, sunt omnino diversa. Exempli gratia, Secretarius aliquis Regis aut Reipubl. in museo chartas suas ita procul dubio distribuit, ut quæ similis sint Naturæ, simul componat, veluti fœdera seorsum, seorsum mandata; literas ab Exteris, literas domæsticæ, & similia, seorsim omnia. Contra, in serinio aliquo particulari, illas simul componit, quas licet diversi generis sunt, simul tamen usui fore existimet; Sic nimirum in hoc universali scientiæ Repofitorio nobis, pro natura rerum ipsarum, partitiones erant instituendæ: cum tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, Partitiones

fuissimus secuti, usui & praxi potius accommodatas. Altera necessitas partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias adjectio, & eorum cum reliquis in integrum corpus redactio, etiam, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum partitiones transtulit. Nam (demonstrationis gratia) esto, quod artes, quæ habentur, rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod partes Numeri 15. non sunt eadem partes, quæ Numeri 20. Nam partes Numeri 15. sunt 3 & 5. Partes vero Numeri 20. sunt 2, 4, 5, & 10. Itaque patet, quod hæc aliter fieri non potuerint. Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta sint.

FRANCISCI BACONIS DE VERULAMIO, Vice-Comitis sancti Albani, De Dignitate & Augmentis Scientiarum, LIBER SEPTIMUS.

Ad Regem suum.

CAP. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Geographica animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex, & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale, & Bonum Communionis.

Peritum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat recta ratio, seducit bonum apparens; *Voluntatis* stimuli affectus, ministri organa & motus voluntarii. De hac Salomon, *Ante omnia* (inquit) *custodi, Filii, cor tuum, nam inde procedunt actiones vite.* In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *scribendi artem* tradere pollicitus, pulchra tantum exhibeat *exemplaria*, literarum tam simplicium quam copularum; de calamo vero *ducendo*, aut modis characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis *exemplaria bella*, & luculenta, atque descriptiones sive imagines accuratas, *boni, virtutis, officiorum, felicitatis*, tanquam vera objecta, & scopos voluntatis & appetitus humani: Verum quomodo quis possit optime ad hos scopos (excellentes sane, & bene ab illis positos) collimare, hoc est, quibus institutis animus ad illa assequenda subigi & componi possit, aut nihil præcipiant, aut perfunctorie, & minus utiliter. Differamus, quantum libuerit, virtutes morales in animo humano esse habitualiter, non naturaliter: Distinguamus solenniter, inter spiritus generosos, & vulgus ignobile, quod illi rationum momentis, hi præmio aut pœna ducantur: Præcipiamus ingeniose, animum humanum ut rectificetur, inftar bacilli, in contrariam partem inclinationis suæ flecti oportere: Aliaque insuper hujusmodi hinc inde spargamus: Longe tamen abest, ut hæc & alia id genus, absentiam rei excusent, quam modo requirimus.

Hu jusce neglectus causam haud aliam esse reor, quam latentem illum scopulum, ad quem tot *Scientiæ* naviculæ impingentes, naufragia passæ sunt: Nimirum, quod fastidiant Scriptores versari in rebus vulgatis, & plebe iis, quæ nec satis subtiles sint

ad disputandum, nec satis illustres ad ornandum. Sane haud facile quis verbis assequatur, quantam calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus: quod homines ingenita superbia, & gloria vana, eas materias tractationum, eosque modos tractandi sibi delegerint, quæ ingenia ipsorum potius commendent, quam *Lectorum* utilitatibus infervant. Optime Seneca, *Nocet illis eloquentia, qui non rerum facit cupiditatem, sed sui*: Siquidem Scripta talia esse debent, ut amores documentorum ipsorum, non doctorum, excitent. Igitur recta incedunt via, qui consiliis suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hac clausula ea concludere, *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in presentia laudabitis, sed vosmet ipsos etiam, non ita multo post, statum rerum vestrarum meliorem.* Ego certe, (Rex optime) ut de me ipso, quod res est, loquar, & in iis quæ nunc edo & in iis, quæ in posterum meditor, Dignitatē ingenii & nominis mei (si qua sit) sapius sciens & volens proicio, dum commodis humanis inferviam: Quique Architectus fortasse in Philosophia & Scientiis esse debeam, etiam Operarius & Bajulus, & quidvis demum fio; cum haud pauca, quæ omnino fieri necesse sit, alii autem ob innatam superbiam subterfugiant, ipse sustineam, & exequar. Verum (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethica* massam quandam materię splendidam & nitentem, in qua potissimum vel ingenii acumen, vel eloquentiæ vigorem venditare possint. Quæ vero Practicam maxime instruunt, quandoquidem tam belle ornati non possint, maxima ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant Viri tam eximii desperasse de fortuna, simili ei, quam Poëta Virgilius, & sibi spondere ausus, & revera consequutus est; qui non minorem, eloquentiæ, ingenii, & eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando observationes agriculturæ, quam *Æneæ* res gestas Hætoicæ enarrando.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere, magnum

Quam sit, & angustiis his addere rebus honorem.